Geradin Partners

04/11/2026

Oikeudenhoidon resurssien riittävyys ja kohdentuminen

Oikeudellinen asiantuntijaselvitys

SISÄLLYS

1. JOHDANTO ... 3

2. SUOMALAISEN OIKEUSVALTION JA OIKEUDENHOIDON RESURSSIEN YLEISKUVA KANSAINVÄLISESSÄ VERTAILUSSA ... 5

2.1 Suomalaisen oikeusvaltion tila kansainvälisessä vertailussa ... 5

2.2 Oikeudenhoidon resurssit kansainvälisessä vertailussa ... 6

2.3 Oikeudenhoidon resurssien yleinen kehitys ja tason riittävyys ... 9

3. OIKEUDENHOIDON RESURSSIEN KOHDENTAMISEN TILA JA KIPUPISTEET ... 15

3.1 Yleistä ... 15

3.2 Yleiset tuomioistuimet ... 15

3.3 Hallintotuomioistuimet ... 18

3.4 Erityistuomioistuimet ... 19

3.5 Johtopäätökset tuomioistuimista ... 19

3.6 Oikeudenhoidon toimialan muut virastot ja laitokset kuin tuomioistuimet ... 20

3.6.1 Yleistä ... 20

3.6.2 Virastokohtaiset tarkastelut ... 21

3.6.3 Johtopäätökset ... 23

3.7 Oikeudenhoidon toimialaan kuuluvat lautakunnat ... 24

3.7.1 Yleistä ... 24

3.7.2 Lautakuntakohtaiset tarkastelut ... 24

3.7.3 Johtopäätökset ... 25

3.8 Poliisi oikeudenhoidon resurssien ja työtilanteeseen vaikuttavana toimijana ... 25

4. OIKEUDENHOIDON KANSAINVÄLISET JA KOTIMAISET KEHITYSTRENDIT OIKEUDENHOIDON RESURSOINNISSA ... 28

4.1 Yleistä ... 28

4.2 Geopolitiikka ja turvallisuus ... 29

4.3 Sääntelyn kompleksisuuden sekä yllättävien lainsäädäntö- ja tulkintatarpeiden lisääntyminen ... 30

4.4 Digitalisaatio ja tekoälymurros ... 32

4.5 Rikosasiat ja rikosseuraamukset ... 36

4.6 Siviilioikeudelliset riita-asiat ja ulosotto ... 39

5. SELONTEON RESURSSIESITYKSEN JA TOIMENPIDE-ESITYSTEN RIITTÄVYYS SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET ... 43

TIIVISTELMÄ

Tässä oikeusministeriön tilaamassa riippumattomassa, Senior Counsel, dosentti, OTT Tuomas Pöystin laatimassa asiantuntijaselvityksessä arvioidaan oikeudenhoidon resurssien riittävyyttä ja kohdentumista. Selvitys liittyy valtioneuvoston eduskunnalle 5.11.2026 antamaan oikeudenhoidon selontekoon ja on tarkoitettu tukemaan sen eduskuntakäsittelyä. Selvityksessä arvioidaan, ovatko oikeudenhoidon resurssit riittävät ja oikein kohdennetut. Arvioinnin mittapuuna ovat oikeusvaltion vaatimukset, jotka johtuvat perustuslaista, Suomea velvoittavasta EU-oikeudesta ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Tarkoituksena on täydentää selonteon avulla oikeudenhoidon tilasta ja kehityskuluista saatavaa kokonaiskuvaa eduskunnan oikeudenhoidon selontekoon liittyvien kannanottojen näkökulmista.

Suomi on vahva oikeusvaltio, ja suomalainen oikeudenhoito tuottaa kansainvälisessä vertailussa hyviä tuloksia niukoilla voimavaroilla. Euroopan neuvoston oikeudenhoidon tehokkuutta arvioivan ja kehittävän toimikunnan (CEPEJ) tuoreimman arviointikierroksen mukaan oikeudenhoidon budjetti asukasta kohden on lähellä eurooppalaista keskiarvoa, mutta suhteessa bruttokansantuotteeseen se on kuitenkin noin 0,20 prosenttia, kun keskiarvo on noin 0,31 prosenttia. Syyttäjälaitos on kansainvälisesti niukasti resursoitu. Riitaisten siviiliasioiden työjonon laskennallinen käsittelyaika CEPEJ:n käyttämällä metodilla piteni 349 päivästä vuonna 2023 noin 464 päivään vuonna 2024. Viivästyshyvityksiä maksettiin vuonna 2025 lähes kaksinkertainen määrä vuoteen 2023 verrattuna. Rikosprosessiketjussa vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteossa edellytetty kokonaistarkastelu on onnistuttu toteuttamaan vain osittain. Poliisin tutkintaresurssien lisäys on siirtänyt työmäärää syyttäjille ja tuomioistuimiin ilman vastaavia resurssilisäyksiä.

Resurssipaineet jakautuvat epätasaisesti. Ne painottuvat pääkaupunkiseudun tuomioistuimiin, syyteharkintaan, vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon sekä talous- ja velkaneuvontaan ja edunvalvontaan.

Kuluvalla vaalikaudella oikeudenhoidon rahoitusta on korotettu. Asiamäärät ovat kuitenkin kasvaneet selvästi nopeammin kuin vuoden 2022 selonteossa oletettiin, joten korotukset ovat kuluneet kasvaneen työmäärän hoitamiseen eikä ruuhkia ole merkittävästi onnistuttu vähentämään. Vuodesta 2027 alkaen lisäsäästöt ja määräaikaisen ruuhkanpurkurahoituksen päättyminen laskevat määrärahatason alle vuoden 2026 tason.

Useat kehityskulut todennäköisesti lisäävät oikeudenhoidon työmäärää. Näitä ovat alueellinen erilaistuminen, geopoliittinen tilanne ja hybridivaikuttaminen, sääntelyn monimutkaistuminen, ilmastonmuutos, rikollisuuden rakenteen muutos ja riita-asioiden määrän nousu kohti eurooppalaista tasoa. Digitalisaatio ja tekoäly voivat pitkällä aikavälillä tehostaa toimintaa. Lyhyellä aikavälillä ne kuitenkin nostavat kustannuksia ja voivat lisätä saapuvien asioiden määrää. Resurssisuunnittelussa ei ole perustetta olettaa tuottavuushyppäyksiä ilman mitattuja kokeiluja ja yksityiskohtaista suunnitelmaa.

Selonteossa esitetty lisämäärärahatarve, vuonna 2031 noin 99,9 miljoonaa euroa, on perusteltu. Selonteon arviot ovat pikemminkin alimitoitettuja kuin liioiteltuja, erityisesti Syyttäjälaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen osalta. Oikeudenhoito on valtion perustuslakiin perustuva ydintehtävä, eikä se sovellu juustohöylätyyppisten säästöjen kohteeksi. Eduskunnan päätöksenteon tueksi olisi perusteltua laatia julkinen ennustemalli koko rikosprosessiketjulle. Julkisen talouden tila tekee

lisärahoituksen osoittamisesta vaikeaa. Siksi on tarpeen arvioida avoimesti myös sitä, mitä seuraa, jos tunnistettuja lisätarpeita ei rahoiteta.

1. JOHDANTO

1. Oikeusministeriö on antanut Geradin Partners Asianajotoimisto Oy:lle toimeksiannon laatia riippumaton asiantuntijaselvitys, jossa arvioidaan oikeudenhoidon resurssien riittävyyttä ja kohdentumista. Selvityksen on laatinut Senior Counsel, dosentti, OTT Tuomas Pöysti.

2. Selvitys liittyy valtioneuvoston eduskunnalle 5.11.2026 antamaan oikeudenhoidon selontekoon, jäljempänä vuoden 2026 selonteko, ja on tarkoitettu tukemaan selonteon eduskuntakäsittelyä. Selvityksessä arvioidaan oikeudenhoidon selonteossa esitettyä oikeudenhoidon resurssien ja niiden kohdentumisen sekä riittävyyden tarkastelua suhteessa nykyaikaisen oikeusvaltion toteuttamisen asettamiin vaatimuksiin samoin kuin oikeudenhoidon resursseihin ja niiden kohdentumiseen vaikuttavia kehitystrendejä. Tarkoituksena on täydentää selonteon avulla oikeudenhoidon tilasta ja kehityskuluista saatavaa kokonaiskuvaa eduskunnan ja sen lakivaliokunnan oikeudenhoidon selontekoon liittyvien kannanottojen näkökulmista. Vuoden 2026 selonteossa todetaan nimenomaisesti, että selonteon resurssiesityksestä ja resurssien kohdentumisesta teetetään selonteon eduskuntakäsittelyn tueksi myös riippumaton asiantuntija-arviointi.

3. Valtioneuvoston järjestyksessään toinen oikeudenhoidon selonteko 5.11.2026 tarkastelee Suomen oikeudenhoidon tilaa, kehitystä ja keskeisiä haasteita vuosina 2022–2026. Sen tarkoituksena on mahdollistaa laajapohjainen keskustelu oikeusvaltiotilanteesta, oikeudenhoidon toimivuudesta, resurssien riittävyydestä ja oikeusturvan toteutumisesta sekä oikeudenhoidon tulevaisuudesta. Vuoden 2022 selontekoa VNS 13/2022 vp koskeneessa kirjelmässään (EK 84/2022 vp) eduskunta edellytti muun ohella, että:

> *”…hallitus antaa eduskunnalle syyskuun 2026 loppuun mennessä uuden kokonaisvaltaisen selonteon oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä ja tarvittavista toimenpiteistä selonteossa VNS 13/2022 vp esitetyt toimenpiteet sekä oikeudenhoidon rekrytointi- ja koulutushaasteet huomioiden. Selonteossa tulee arvioida myös oikeusvaltioon liittyviä yleisempiä, periaatteellisempia kysymyksiä sekä oikeuden saatavuuteen liittyviä sisällöllisiä kysymyksiä kuten myös oikeudenhoidon EU:n ja kansainvälisen tason liittymiä.”*

4. Lakivaliokunta on sittemmin kiinnittänyt useasti huomiota tarpeeseen käsitellä tarkoin vuoden 2022 selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Valiokunta on edellyttänyt, että valmisteltava uusi selonteko on vertailukelpoinen suhteessa vuoden 2022 selontekoon ja että se antaa poliittiselle päätöksenteolle kokonaisvaltaisen tilannekuvan oikeudenhoidosta ja sen rahoitus- ja kehittämistarpeista.

5. Toimeksiannon mukaisesti tässä asiantuntijaselvityksessä tarkastellaan oikeudenhoidon resurssien riittävyyttä ja kohdentumista. Tarkoituksena on arvioida tästä näkökulmasta vuoden 2026 oikeudenhoidon selonteossa esitettyjä tietoja ja tarvittavilta osin täydentää selonteon antamaa kuvaa oikeudenhoidon resursseista ja niiden kohdentumisesta sekä resursseihin

kohdistuvista haasteista ja kehityskuluista samoin kuin keinoista huolehtia oikeudenhoidon tehtävien ja resurssien välisestä tasapainosta yhtenä toimivan oikeusvaltion perustavanlaatuisena vaatimuksena. Selvityksessä arvioidaan myös selonteossa tunnistettuja kehityskulkuja ja linjauksia oikeudenhoidon resurssien riittävyyden ja kohdentumisen näkökulmasta.

6. Tässä asiantuntija-arvioinnissa näkökulmana resurssien riittävyyden ja kohdentumisen arviointiin ovat oikeusvaltion asettamat vaatimukset. Nämä johtuvat valtiojärjestyksen kantaviin periaatteisiin kuuluvan vallanjaon ja perustuslain 2 §:n mukaisen oikeusvaltioperiaatteen asettamista velvoitteista huolehtia oikeusvaltion perustehtävistä sekä perustuslain 21 §:n edellyttämästä oikeuden oikeusturvaan ja hyvään hallintoon toteuttamisen vaatimista resursseista. Ihmisoikeuksien näkökulmasta kysymys on valtion velvollisuuksista toteuttaa ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset oikeudenhoidossa. Toisin sanoen kysymys on siitä, että oikeudenhoidon resurssit ja niiden kohdentaminen eri toimijoille ja yksiköille on sellainen, että ne pystyvät vastaamaan palvelutarpeeseen. Tämä edellyttää käytännössä sitä, että oikeudenhoito kokonaisuutena ja sen yksittäiset toimijat pystyvät hoitamaan lakisääteiset tehtävänsä ja että näin oikeudenhoidossa pystytään antaman oikeusturvaa, ylläpitämään oikeusvarmuutta ja luottamusta valtion ja koko yhteiskunnan instituutioita kohtaan sekä viime kädessä vastaamaan yhteiskunnan ja sen jäsenten palvelutarpeisiin vaikuttavalla tavalla.

2. SUOMALAISEN OIKEUSVALTION JA OIKEUDENHOIDON RESURSSIEN YLEISKUVA KANSAINVÄLISESSÄ VERTAILUSSA

2.1 Suomalaisen oikeusvaltion tila kansainvälisessä vertailussa

7. Toimivaa oikeusvaltiota koskeviin perustavanlaatuisiin perustuslain asettamiin vaatimuksiin kuuluu, että oikeusvaltion tehtäviin on osoitettu asianmukaiset resurssit. Perustuslain 21 §:ssä turvataan jokaiselle oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Perustuslain 22 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen, mikä pitää sisällään myös riittävän rahoituksen. Perusoikeudet on otettava huomioon myös eduskunnan käyttäessä budjettivaltaa.[1] Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan perustuslaissa säädetyt perustuslailliset toimeksiannot ovat merkityksellisiä erityisesti lainsäätäjän toiminnassa, ja ne on otettava huomioon myös budjettivaltaa käytettäessä. Tähän tulisi perustuslakivaliokunnan vakiintuneesti esittämien kannanottojen mukaan kiinnittää huomiota erityisesti valtiontalouden säästöjä kohdennettaessa.[2]

8. Oikeudenhoidossa tämä merkitsee velvollisuutta turvata tuomioistuinten ja muiden oikeusturvasta vastaavien viranomaisten riittävä perusrahoitus myös vaikeassa taloustilanteessa.[3] Perustuslakivaliokunta korostaa lisäksi sitä, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava riittävällä tavalla hankalassakin taloustilanteessa.[4]

9. Perusoikeuksien turvaamis- ja toteuttamisvelvoitteen rahoituksellinen puoli kohdistuu oikeuksien tosiasialliseen toteutumiseen. Ratkaisevaa on, mahdollistavatko määrärahat ja toiminnan järjestelyt yhdessä asianmukaisen ja viivytyksettömän käsittelyn.

10. Oikeudenhoidon riittävät voimavarat ovat Suomea velvoittavan Euroopan unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen sekä niiden soveltamiskäytännön vaatimuksia. Euroopan neuvoston alaisen Venetsian komission (Euroopan neuvoston oikeusteitse demokratiaa -komissio) oikeusvaltion tarkistuslistassa on kahdeksan osa-aluetta, joita kaikkia yhdistää huomion kiinnittäminen sekä muodollisiin rakenteisiin ja takeisiin että niiden tosiasialliseen toteutumiseen ja tosiasiallisen toteutumisen edellytyksiin. Näihin tosiasiallisiin takeisiin kuuluvat myös oikeusvaltion instituutioiden tehtäviä vastaavat toimintaedellytykset ja resurssointi.[5] Oikeusvaltion tarkistuslistan 6. kohta määrittää pääsyn riippumattomiin ja puolueettomiin tuomioistuimiin yhdeksi oikeusvaltion keskeiseksi kriteeriksi. Tämän yksi

[1] PeVM 25/1994 vp, s. 3/II; Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta, HE 309/1993 vp, s.75/II.

[2] PeVL 41/2024 vp, kappale 11, PeVL 15/2023 vp, kappale 8, PeVL 19/2016 vp, s. 2, PeVL 32/2014 vp, s. 2/II, ks. myös PeVM 25/1994 vp, s. 3/II ja s. 6.

[3] PeVL 19/2016 vp; PeVL 14/2016 vp ja PeVL 29/2014 vp.

[4] PeVL 19/2016 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 9/2016 vp, PeVL 29/2014 vp.

[5] Council of Europe, European Commission of Democracy through Law (Venice Commission), Opinion No. 1210/2024, CDL-AD(2025)002 , The Updated Rule of Law Checklist, jäljempänä “Venetsian komissio, Oikeusvaltion tarkistuslista”, s. 5.

olennainen alakriteeri on, että tuomioistuimet ovat riittävästi resursoituja. Lisäksi tarkistuslistassa vaaditaan, että resursointi tehdään avoimilla perusteilla.[6]

11. Vuoden 2026 oikeudenhoidon selonteossa luonnehditaan, että Suomi on vahva oikeusvaltio. Tähän luonnehdintaan voi hyvin yhtyä. Suomi on johdonmukaisesti ja kattavasti yksi maailman johtavista oikeusvaltioista niin Euroopan unionin oikeusvaltiokertomuksen kuin World Justice Projectin (WJP) oikeusvaltioindeksin perusteella (WJP Rule of Law Index). Suomalaisen oikeusvaltion vahvuuksiin kuuluu korkea yleinen luottamus yhteiskunnan instituutioihin, korruption suhteellinen vähäisyys sekä hyvin vahva perus- ja ihmisoikeuksien suoja ja tuomioistuinten tosiasiallinen riippumattomuus. Kun suomalaisen oikeusvaltion toimivuuteen ja korkeaan laatuun yhdistetään käytettävissä olevien voimavarojen tarkastelu, voidaan todeta, että suomalainen oikeudenhoito tuottaa kansainvälisessä vertailussa erinomaista yhteiskunnallista tulosta hyvin niukoilla voimavaroilla. Vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden voi yleiseltä kannalta arvioida näin olevan erinomaisella tasolla.

12. Myönteisestä yleisarviosta huolimatta ongelmakohtiakin on ja vielä enemmän on havaittavissa tulevaisuuden riskejä. Ylimpien laillisuusvalvojien kannanotoissa ja kansainvälisissä arvioinneissa on tuotu esille suomalaisen oikeusvaltion heikkouksia, joihin kuuluu tietyissä asioissa ja asiaryhmissä pitkät käsittelyajat. Pitkät käsittelyajat kertovat ruuhkautumisesta ja kansainvälisen tarkastelun valossa lisäruuhkautumisen riskit ovat ilmeiset. Samoin oikeudenhoidon digitalisaatiossa on merkittäviä kehittämistarpeita. Nämä kipukohdat ovat kaikki osittain sidoksissa resursseihin.

13. Suomalainen oikeusvaltio nojautuu monilta osin tarkkarajaiseen lainsäädäntöön ja julkisiin instituutioihin sekä viranomaismenettelyihin ja luottamukseen. Viranomaisten toimintakyky on näin huomattavan merkittävässä roolissa oikeusvaltion tosiasiallisessa toteutumisessa. Liian pitkät tai liian kalliit prosessit myös heikentävät arjen luottamusta oikeusvaltion toteutumista kohtaan.

2.2 Oikeudenhoidon resurssit kansainvälisessä vertailussa

14. Suomalainen korkeatasoinen oikeusvaltio toteutetaan kansainvälisessä vertailussa kansantalouden kokoon nähden pienellä budjetilla. Tarkemmassa kansainvälisessä vertailussa voimavarojen niukkuus riippuu tarkastelussa käytettävästä mittarista. Euroopan neuvoston CEPEJ-toimikunnan (Commission for the Efficiency of Justice) vuoden 2024 arviointikierroksella kokoamien tietojen valossa Suomen oikeudenhoidon budjettiresurssit olivat lähellä Euroopan neuvoston keskiarvoa euroina asukasta kohden mitattuna (CEPEJ-maiden keskiarvo 85,4 € / asukas ja Suomi 85,1 € / asukas). Suhteessa bruttokansantuotteeseen (BKT) Suomessa rahoitusosuus on noin 0,20 % CEPEJ:n käyttämillä luokituksilla, kun taas Euroopan neuvoston keskiarvo on noin 0,31 %.[7] CEPEJ:n käyttämä data on varsin vanhaa, vuodelta 2022, ja Suomen osalta oikeudenhoidon määrärahoja on selonteossa kuvatulla tavalla tämän jälkeen parannettu.

[6] Venetsian toimikunta, Oikeusvaltion tarkistuslista, s. 37.

[7] Council of Europe / European Commission for the Efficiency of Justice Cepej: European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024 Evaluation Cycle (2022 data), https://rm.coe.int/cepej-evaluation-report-part-1-en-/1680b272ac.

15. Syyttäjälaitoksen rahoitus suhteessa bruttokansantuotteeseen on selvästi pienempi kuin CEPEJ-maissa keskimäärin ja lisäksi Suomessa syyttäjien määrä suhteessa 100 000 asukasta kohden on pienempi kuin eurooppalainen mediaani ja keskiarvo. Vertailua kuitenkin vääristää jonkin verran se, että syyttäjien roolit vaihtelevat merkittävästikin maittain. Suomessa poliisilla on laajat tehtävät rikosten tutkinnassa. Syyttäjillä on vain rajoitetusti rikosvastuun toteuttamisen ulkopuolisia yleisen edun ajamista koskevia tehtäviä, mitä useissa maissa on lailla uskottu syyttäjälaitokselle. Toisaalta Suomessa sovelletaan akkusatorista prosessia rikoslainkäytössä, minkä vuoksi syyttäjien rooli ja samalla työmäärä rikosvastuun toteuttamisessa on huomattavan keskeinen, kun eräissä muissa eurooppalaisissa prosessijärjestelmissä osa Suomessa syyttäjän oikeudenkäyntiä varten hoitamista tehtävistä on joko poliisilla tai tutkintatuomareilla taikka aktiivisemman materiaalisen prosessinjohdon kautta tuomareilla. Euroopan neuvoston vertailuissa syyttäjien roolien erilaisuus on pyritty huomioimaan syyttäjän eri roolien lukumäärän sijoittamisessa laadullisesti graafisessa tarkastelussa, jossa syyttäjien määrää tarkastellaan suhteessa 100 000 asukkaaseen. [8] Tässäkin tarkastelussa Suomessa syyttäjälaitos näyttäytyy niukasti resursoidulta suhteessa asukaslukuun. Syyttäjälaitoksen määrärahoja ja henkilöstövoimavaroja on selonteossa kuvatulla tavalla nostettu vuoden 2021 jälkeen. Resurssilisäyksistä huolimatta syyttäjälaitos on kansainvälisessä vertailussa hyvinkin niukasti resursoitu.

16. Ammattituomareita on Suomessa CEPEJ:n vuoden 2024 evaluaatiokierroksen mukaan 20,4 / 100 000 asukasta, kun keskiarvo on 21,9 / 100 000 asukasta kohden ja mediaani 17,6. Suomi on näin tuomioistuinten ammattituomareiden määrässä eurooppalaista keskitasoa.

17. Kansainvälisissä vertailuissa silmiin pistävä piirre on, että riitaisia siviiliasioita on asukaslukuun nähden Suomessa poikkeuksellisen pieni määrä eli vuoden 2022 tietojen valossa noin 140 asiaa 100 000 asukasta kohden, kun Euroopan neuvoston mediaani oli 2 000 asiaa 100 000 asukasta kohden. Jälleen oikeusjärjestelmien erot heikentävät vertailtavuutta ja johtopäätösten esittämisessä on oltava varovainen.

18. Vuoden 2026 selonteossa kuvataan oikeudenhoidon tilastoja, joiden mukaan siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden määrät ovat tuomioistuimissa merkittävästi lisääntyneet. Kun Suomessa yleiset tuomioistuimet ovat varsin voimallisesti painottuneet rikosasioiden käsittelyyn, etenkin jos suppealla haastehakemuksella vireille pantavia velkomusasioita ei oteta huomioon, ja kun Suomessa riitaisten siviiliasioiden määrä on jopa hämmästyttävän pieni asukaslukuun suhteutettuna, voi riitaisten siviiliasioiden määrän kasvua pitää luonnollisena ja vastaavan yhteiskunnassa piilevänä olevaan oikeussuojan hakemisen tarpeeseen. Riitaisten siviiliasioiden määrän kasvu yleisissä tuomioistuimissa on sikälikin kiintoisa ilmiö, kun samaan aikaan julkisesti saatavilla olevien tietojen mukaan välitysmenettelyssä ratkaistavien asioiden määrissä ei ole havaittavissa vastaavankaltaista juttumäärän lisääntymistä.[9]

19. Suomen osalta on havaittavissa myös huolestuttava kehitys, jonka mukaan riitaisten siviiliasioiden EU:n oikeusvaltioraportissa esitetty, kansainvälisen metodologian mukaan laskettu laskennallinen käsittelyaika piteni 349 päivästä vuonna 2023 vuoden 2024 noin 464

[8] Ks. CEPEJ 2024, s. 61 kuva 3.2.5.

[9] Suuntaa antavana voidaan pitää Keskuskauppakamarin välityslautakunnan FAI:n tilastot, ks, https://arbitration.fi/tietoa/tilastot/ saatavilla olevat vuositilastot.

päivään.[10] EU:n oikeusvaltioraportissa ja CEPEJ:n arvioinneissa käytettävä laskennallinen käsittelyaika kuvaa aikaa, joka menee vireillä olevan juttukannan purkamiseen. Tunnusluku lasketaan seuraavasti (vireillä oleva juttukanta / ratkaistut jutut). Valtion maksamien viivästyshyvitysten määrät ovat lähes kaksinkertaistuneet vuosien 2023–2025 välillä. Selonteossa kuvatut kansallisiin Tuomioistuinviraston käsittelyaikatietoihin perustuva laajan riita-asian keskimääräisen käsittelyaika on kasvanut 9,7 kuukaudesta 10,4 kuukauteen vuosien 2021–2025 välisenä aikana.

20. Vireillä olevien laajojen riita-asioiden kanta näin kasvaa nopeammin kuin mitä riita-asioita pystytään ratkaisemaan. Toteutuneiden keskiarvojen kasvu aliarvioi tunnuslukujen erojen vuoksi tulossa olevia viiveitä. Oikeudenkäyntien viivästyminen on näin kasvussa oleva ongelma. Viivästyshyvitystä maksettiin 85 asiassa vuonna 2023 ja 158 asiassa vuonna 2025. Tämä kertoo siviiliprosessin ongelmista ja myös siitä, että voimavarat ovat yhteiskunnassa vallitsevaan tarpeeseen nähden riittämättömät. Määräaikaisen ruuhkanpurkurahoituksen poistuessa vuoteen 2027 mennessä selvänä vaarana on hyvinkin akuutisti paheneva ruuhkautuminen.

21. Hallintoasioita on Suomessa 100 000 asukasta kohden hieman Euroopan neuvoston mediaanitasoa vähemmän ja samoin rikosasioita. Eurooppalaisessa vertailussa Suomen erityispiirteenä on, että hallintotuomioistuimet näyttävät toimivan tehokkaammin kuin siviili- ja rikosprosessi monimutkaisissa asioissa. Tämäkin on osaltaan myös voimavarojen kokonaistasoa sekä prosessin järjestämistä koskeva kysymys. Suomessa hallintoprosessinkaan kestot eivät ole poikkeuksellisen lyhyet ja Suomessa hallintolainkäytössä käsitellään huomattavassa määrin yhteiskunnallisesti ja yksilöiden kannalta merkittäviä sekä myös talouden toimivuuden ja kasvun kannalta merkittäviä asioita.

22. Oikeudenhoidon selonteon piiriin kuuluu myös rikosseuraamustoimialan resurssikehitys. Oikeudellisesti reunaehdot vankeinhoidon voimavaroille asettavat kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asettamat normit, jotka koskevat vapautensa menettäneiden kohtelua ja olosuhteita sekä esimerkiksi mahdollisuuksia mielekkääseen toimintaan ja palaamiseen yhteiskuntaan. Taloudellisten seikkojen perusteella vankeinhoito ei saa supistua pelkäksi säilytyslaitokseksi. Yhteiskunnan instituutioita ja oikeuslaitosta kokonaisuutena koskevan luottamuksen kannalta on toisaalta ongelmallista sekin, jos vapauteen kohdistuvien rangaistusten täytäntöönpano merkittävästi viivästyy täytäntöönpanon resurssiongelmien johdosta. Tämä on omiaan aiheuttamaan paitsi ongelmia rangaistukseen tuomituille myös luomaan käsitystä, että rangaistukset eivät ole todellisia ja heikentämään yleispreventiota sekä erityisesti luottamusta yhteiskunnan kykyyn ylläpitää turvallisuutta ja oikeusjärjestystä.

23. Rikosseuraamuslaitoksessa Suomen vankiluku on kasvusta huolimatta ja lainsäädännön sekä rangaistuskäytännön ankaroittamisesta huolimatta vain noin puolet Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden mediaanista.[11] Eurostatin tilastojen perusteella EU:n julkiset menot yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen olivat 1,7 % BKT:sta vuonna 2023. Tuomioistuinten osuus oli

[10] Ks. Euroopan komissio, 2026 Rule of Law Report, Country Chapter on the rule of law situation in Finland, SWD(2026) 926 final, 17.7.2026 (neuvoston asiakirja 11674/26 ADD 27), https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11674-2026-ADD-27/en/pdf , s. 6 ja alaviite 37 (viittaus 2026 EU Justice Scoreboard, kuvio 5).

[11] Aebi, M. F. ja Cocco, E. (2026), SPACE I 2025, Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations, Council of Europe ja University of Lausanne, https://wp.unil.ch/space/files/2026/06/260626_rapport-space-i-2025.pdf.

noin 0,3 % ja vankiloiden noin 0,2 % BKT:sta. Suomen kokonaismenot tähän pääluokkaan olivat 1,2 % BKT:sta, mikä on EU:n pienimpiä.[12] Silti Suomi kuului 31.1.2025 vankiloiden kohtalaisen yliasutuksen maihin. Yliasutus ei siis johdu poikkeuksellisen ankarasta vankeuskäytännöstä vaan siitä, että vankipaikkoja on liian vähän suhteessa nopeasti kasvaneeseen vankilukuun.

24. Rikosseuraamuslaitoksen henkilötyövuodet kasvoivat selonteossa kuvatusti 2 561:stä (2021) 2 578:aan (2025), eli 0,7 %. Vankiluku kasvoi pelkästään vuoden 2024 tammikuusta vuoden 2025 tammikuuhun 7,9 %. Henkilöstömitoitus vankia kohden on siis selvästi heikentynyt. Vankeinhoidon rahoitus ja vankiloiden sijoittelu eivät näin vastaa yhteiskunnallisen tarpeen asettamia vaatimuksia. Vuoden 2026 selonteossa tunnistetaankin merkittävä lisärahoitustarve Rikosseuraamuslaitoksessa.

25. Tässä luvussa voimavaroja on tarkasteltu myös toimintojen suhteena bruttokansantuotteeseen. Tämä kriteeri on suuntaa antava julkisen hallinnon painopisteistä, mutta se ei sellaisenaan sovellu resurssien tason riittävyyden valtiosääntöoikeudelliseen tai EU- tai ihmisoikeusperusteiseen arviointiin. Oikeudellisen arvioinnin kannalta perustellumpi kriteeristö on oikeudenhoidossa ruuhkautuminen ja ruuhkan purkamisen laskennallinen käsittelyaika ja muut arviointikriteerit, jotka yhdistettynä rahoituksen tasoon kuvaavat oikeuslaitoksen tai vankeinhoidon edellytyksiä hoitaa niille lain mukaan kuuluvat tehtävät. BKT-osuudeltaan alle keskiarvon tai selvästi alle keskiarvon resursoitu toiminta voidaan Suomen oikeudenhoidon osalta tulkita pikemminkin siten, että oikeuslaitos on valmiiksi mitoitettu lähemmäs Suomen kansantalouden ja julkisen talouden kantokykyä.

26. Oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen menojen alhainen taso suhteessa bruttokansantuotteeseen ja myös oikeudenhoidon ja rikosseuraamustoimialan tehtäviin nähden on olennainen seikka sikäli, että juustohöylätyyppisiin säästöratkaisuihin on välttämätöntä erityisesti oikeudenhoidon osalta suhtautua kriittisesti. Oikeuslaitoksessa ei ole sellaisia väljästi järjestettyjä toimintoja, joissa yleisesti ottaen olisi leikattavaa. Oikeudenhoidon keskeinen piirre ja resurssisuunnittelun ongelma on, että oikeuslaitos ei juurikaan voi itse vaikuttaa työmääräänsä ja palveluidensa kysyntään ja lisäksi merkittävä osa lainsäädännöllisistä vaikutuksista tulee muiden ministeriöiden kuin oikeusministeriön valmistelemasta lainsäädännöstä erityisesti hallintotuomioistuinten osalta.

2.3 Oikeudenhoidon resurssien yleinen kehitys ja tason riittävyys

27. Vuoden 2026 selonteossa kuvataan, kuinka vaalikauden aikana oikeudenhoitoon on kohdennettu lisämäärärahoja jopa historiallisen paljon. Oikeudenhoidon vuotuiset toimintamenot ovat kasvaneet vuoteen 2021 verrattuna, joka on vertailuvuosi edelliseen oikeudenhoidon selontekoon, 167 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2027 lähtien toimintamenoihin on tehty pysyvä 75 miljoonan euron lisäys.[13] Samanaikaisesti hallitus on

[12] Eurostat, Government expenditure on public order and safety, Statistics Explained, tiedot poimittu 21.3.2025, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_public_order_and_safety.

[13] Vuoden 2026 selonteko, luku 2.4.

julkisen talouden tilan johdosta kohdentanut säästöjä oikeusministeriön pääluokkaan, mutta tästä huolimatta oikeudenhoidon resursseja on kuluvalla hallituskaudella nettomääräisesti lisätty.

28. Selonteon taulukossa 2 luvussa 2.4. tarkastellaan oikeudenhoidon toimijoiden toimintamenojen muutoksia. Nyt voimassa olevan julkisen talouden suunnitelman ja toteutuneen kehityksen perusteella Rikosseuraamuslaitoksen määrärahat kasvavat vuosien 2023–2026 välillä 64,7 miljoonalla eurolla ja niiden suunnitellaan kasvavan julkisen talouden suunnitelmien mukaan 90,0 miljoonalla eurolla vuosien 2023–2030 välillä. Tuomioistuinlaitoksen määrärahojen kasvu vuosien 2023 ja 2026 välillä on ollut 65,7 miljoonaa euroa ja samana aikana Syyttäjälaitoksen 11,3 miljoonaa euroa ja Ulosottolaitoksen 9,4 miljoonaa euroa. Julkisen talouden suunnitelman ja toteutumien perusteella muutos Tuomioistuinlaitoksen toimintamenoissa vuosien 2023–2030 välillä on 54,7 miljoonaa euroa, Syyttäjälaitoksessa 8,6 miljoonaa euroa ja Ulosottolaitoksessa 3,4 miljoonaa euroa. Vuodesta 2027 lähtien määrärahojen tason pysyvät korotukset jäävät hallituksen päättämien julkisen talouden lisäsäästöjen johdosta näin vuoden 2026 talousarvion tasoa pienemmiksi tuomioistuimissa, Syyttäjälaitoksessa ja Ulosottolaitoksessa. Myös määräaikaisen rahoituksen ruuhkanpurkuun ja projektien päättyminen vaikuttavat määrärahatasoa alentavasti.

29. Vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteko VNS 13/2022 vp ja siitä annettu lakivaliokunnan mietintö LaVM 31/2022 vp antoivat selvän kokonaiskuvan oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen rahoitusvajeesta sekä suositukset tilanteen korjaamisesta. Ne myös painottivat toimenpiteitä oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kehittämiseksi siten, että toiminnan tuottavuutta ja tehokkuutta voidaan parantaa. Oikeudenhoidon vuoden 2022 selonteon suositusten pohjalta vaalikaudella 2023–2026 onkin tehty tasokorotus oikeudenhoidon määrärahoihin. Tasokorotuksen vaikutuksia pienentävät kuitenkin vuoden 2027 valtion talousarviosta, jos se hyväksytään julkisen talouden suunnitelman ja hallituksen eduskunnalle antaman valtion talousarvioesityksen mukaisena päälinjoiltaan, hallituksen valtion toimintamenoihin kohdistamat lisäsäästöt. Nettomääräinen tasokorotus tulee lisäsäästöjen vuoksi selvästikin pienemään. Lisäsäästöistä huolimatta oikeudenhoidon toimijoiden henkilöstöä on pystytty vaalikaudella selvästi lisäämään. Vuoden 2026 selonteon taulukossa 2 luvussa 2.4. on koottu määrärahojen kehityksen tarkastelu. Korotetun määrärahatason antamia parempia henkilöstöresursseja suunnittelun perusteissa voidaan havainnollistaa seuraavalla taulukolla:[14]

[14] Vuoden 2026 selonteon taulukossa 3 luvussa 2.4. on selkeästi kuvattu oikeudenhoidon toimijoiden henkilötyövuosien muutos vuodesta 2021 vuoteen 2025 sekä henkilötyövuodet 2006, 2010, 2014, 2018, 2021 ja 2025. Tämän selvityksen taulukkoon on valtion talousarvioesityksen 2027 mukaiset alustavat tavoiteluvut, koska vuonna 2027 tulee sovellettavaksi jo hallituksen linjaamia julkisen talouden säästötoimia.

Taulukko 1. Henkilötyövuosien vertailu

Toimiala	**Henkilötyövuodet 2021 VNS 13/2022 vp (taulukko 1) mukaan**	**Vuoden 2027 arvioidut henkilötyövuodet valtion vuoden 2027 talousarvioesityksen mukaan**
Tuomioistuinlaitos	3376	3700
Syyttäjälaitos	557	630
Rikosseuraamuslaitos	2561	2 880
Ulosottolaitos	1087	1130
Kuluttajariitalautakunta	35	41 (tulossopimus 2027 alustava tavoite)
Oikeuspalveluvirasto	1187 (Oikeuspalveluviraston tehtävissä htv:t)	1370

30. Kuluneella vaalikaudella oikeudenhoidon rahoituksen tason tarkistukset ovat olleet merkittäviä ja helpottaneet tuomioistuinten ja syyttäjien sekä ulosoton tilannetta. Rikosseuraamuslaitoksen osalta kansainvälisesti alhaisen mitoituksen ja vankimäärän lisääntymisen johdosta voimavarojen lisäämisestä huolimatta ollaan huomattavassa kuormitustilanteessa. Vuoden 2022 selonteossa kuvatut kehitystrendit ovat osoittautuneet sinänsä yleisellä tasolla oikeiksi. Vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteon toimenpide-ehdotusten perusteella hyväksytyn rahoituksen tason korotuksen jälkeen kuitenkin asiamäärien nousu on ollut selvästikin ennakoitua suurempaa. Oikeuslaitoksen ICT-kustannukset ovat myös nousseet voimakkaasti. Julkisen talouden tilan heikkeneminen on myös edellyttänyt sopeuttamistoimia, joiden vaikutus alkaa näkyä etenkin vuoden 2027 talousarviosta lähtien.

31. Oikeudenhoidon asiamäärien kasvu on kuitenkin ollut huomattavasti merkittävämpää kuin mitä vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteossa oletettiin. Esimerkiksi Syyttäjälaitoksen osalta resurssien mitoitus oli laadittu oletuksella, että vuosittain käsiteltäviä asioita on 90 000 mutta vuoden 2025 toteuma oli noin 97 000. Korotettu määrärahataso on näin tuomioistuimissa, Syyttäjälaitoksessa sekä Ulosottolaitoksessa kulunut selvästi lisääntyneeseen työmäärään vastaamiseen, vaikka samalla myös lainsäädäntöuudistukset ja oikeudenhoidon kehittäminen ovat lisänneet tuloksellisuutta ja etenkin prosessien sujuvuutta.

32. Syyttäjälaitoksen toiminta- ja taloussuunnittelussa on vuodesta 2025 lukien käytetty oletuksena, että asioita saapuu vuosittain syyttäjien käsiteltäväksi noin 100 000 asiaa vuodessa, kun vuosittain käsiteltäväksi saapuvien asioiden määrä oli aiemmin pitkään 85 000–90 000 asiaa. Oikeudenhoidon vuoden 2026 selonteossa ja Syyttäjälaitoksen tulossopimuksessa kasvun arvioidaan johtuvan etupäässä poliisin resurssilisäyksistä ja rikostutkintaan tehdyistä kohdennuksista, joita vastaavia lisäyksiä ei ole tehty muiden rikosprosessiketjun toimijoiden (syyttäjät, tuomioistuimet, Rikosseuraamuslaitos ja osaksi Ulosottolaitos) voimavaroihin.[15] Samoin vankien määrä on lainsäädännön ja oikeuskäytännön sekä rikollisuuden muutosten johdosta selvästi korkeampi kuin vuonna 2021 ja mitä suunnittelun perusteissa on käytetty.

33. Talouden suhdanteet sekä ulkopuoliset olosuhteet vaikuttavat oikeuslaitoksessa käsiteltävien asioiden määrään merkittävällä tavalla ja siten, että oikeudenhoidon toimijoilla tai oikeusministeriöllä ei ole lainkaan tai vain hyvin rajoitetusti mahdollisuuksia vaikuttaa ainakaan lyhyellä tai keskipitkällä, 2–4 vuoden aikataululla, oikeudenhoidon palveluita koskevaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen. Oikeudenhoidon asiamäärät riippuvat tietyissä asiaryhmissä talouden suhdanteista tai taloudellisten ja yhteiskunnallisten ilmiöiden kehityksestä. Yksittäiset lainsäädäntöuudistukset ja ongelmakohdat sekä tapahtumat vaikuttavat huomattavastikin oikeuslaitoksen kuormitukseen ilman, että oikeuslaitoksessa itsessään on välttämättä suoria keinoja vaikuttaa työmäärään.

34. Vuoden 2022 selonteossa perustellusti korostettu oikeudenhoidon ketjuajattelu on toteutunut vain osittain. Poliisin kohdentaessa voimavaroja rikostutkintaan ei rikosoikeusketjussa ole määrärahojen puitteissa pystytty vastaavalla tavalla lisäämään voimavaroja lisääntyneen juttumäärän käsittelyyn. Tuomioistuimissa ei välttämättä myöskään ole riittäviä resursseja vastata siviilioikeudellisten riita-asioiden määrän kasvuun.

35. Kansantalouden kokoon sekä yhteiskunnassa näkyvään ja potentiaaliseen oikeudenhoidon palveluiden tarpeeseen nähden kokonaisresursointia voidaan luonnehtia niukaksi ja eräillä osa-alueilla erittäin niukaksi. Tämä lisää riskiherkkyyttä eli pienikin muutos toimintaympäristössä tai yksikin poikkeuksellisen laaja asiakokonaisuus, esimerkiksi Vastaamon tietomurron tyyppinen tapaus, voi laajastikin aiheuttaa käsittelyiden viivästymisiä. Tilannetta voidaan luonnehtia niinkin, että oikeudenhoito pystyy nykyisellä voimavaratasolla hoitamaan tavanomaiset asiat tasaisen sisään saapuvien virran mukaan, mutta poikkeuksellisen laajoissa asioissa tai kohdattaessa merkittäviä yksittäisiä asiapiikkejä järjestelmä joutuu koetukselle.

36. Vuoden 2026 oikeudenhoidon selonteossa on arvioitu tulevia määrärahatarpeita. Selonteon luvun 2.4. taulukossa 4 on arvioitu oikeudenhoidon toimijoiden lisäresurssitarpeet vuosille 2028–2031. Vuoden 2031 osalta taulukossa tunnistetaan 99,9 miljoonan euron lisävoimavaratarpeet. Lopullisesti talousarvion määrärahoista päätetään valtion talousarviossa, jonka valmistelua ohjaa julkisen talouden suunnitelma ja sen sisältämät valtiontalouden kehykset.

[15] Oikeusministeriön ja Syyttäjälaitoksen välinen tulossopimus 2026–2029, s. 4 ja s.13, saatavilla https://www.syyttajalaitos.fi/app/uploads/sites/18/2026/03/Oikeusministerion_ja_Syyttajalaitoksen_tulossopimus_vuosille_2026_2029.pdf

37. Oikeudenhoidon selonteossa esitetty lisämäärärahatarve on tämän asiantuntijaselvityksen ja vuoden 2026 selonteossa esitettyjen seikkojen valossa perusteltu. Vuoden 2026 selonteossa ei selonteon tarkoituksen ja roolin mukaisesti ole yksityiskohtaisesti esitetty laskentaperusteita, joilla lisäresurssitarpeisiin on päädytty, mutta pidämme oikeudenhoidon voimavaratarpeisiin vaikuttavien yleisten kehityskulkujen ja nykyisen määrärahatason sekä asiamäärien valossa laskelmaa perusteltuna.

38. Voimavaratarkastelussa on pikemminkin perusteltua varautua siihenkin, että asiamäärien kasvu on ennustettua nopeampaa ja digitalisaatio sekä prosessien sujuvoittaminen eivät välttämättä ainakaan vielä vuoteen 2031 mennessä tuota alun perin suunniteltuja vaikutuksia toiminnan tehostumiseen. On huomattava, että useiden oikeudenhoidon toimijoiden osalta tulossuunnitelmissa vuosille 2027–2029 kaavaillaan tuottavuuden huomattavaa, hyppäyksenomaista nousua. Vaikka tuottavuuden ja tehokkuuden parantaminen yleisinä julkista toimintaa koskevina vaatimuksina koskevat oikeudenhoitoa, on oikeudenhoidon toiminta voimakkaasti sidoksissa lainsäädäntöön ja vakiintuneisiin käytäntöihin. Tämänkin vuoksi hyvin nopeat ja laaja-alaiset hyppäykset tuottavuudessa ovat vain erittäin rajallisesti mahdollisia.

39. Oikeudenhoidon tulevaisuuden kannalta perusteltua huolta aiheuttavat määräaikaisen ruuhkanpurkuun osoitetun rahoituksen päättyminen ja lisäksi tulevat yleisellä tasolla sinänsä välttämättömät julkisen talouden säästöt. Julkisen talouden tila Suomessa on huono ja rahoitusmarkkinoilla velkaantuviin valtioihin kohdistuu nyt selvästi myös nousevien valtionlainojen korkojen paine. Myös Suomen valtiontaloudessa valtionvelan korkomenot ovat nousseet valtiontalouden suurimpien menoerien joukkoon. Julkisen talouden menot ovat rakenteellisesti selvästi korkeammalla kuin tulot, minkä vuoksi oikeudenhoidon rahoitustason säilyttäminenkin nykyisellä tasolla merkitsee suhteellista lisäsijoitusta oikeudenhoitoon yhtenä valtion perustehtävistä tai ydintoiminnoista. Näissä olosuhteissa oikeudenhoidon vuoden 2026 selonteossa tunnistettuja tarpeita vastaavien lisämäärärahojen osoittaminen oikeudenhoitoon on vaikeaa.

40. Oikeudenhoidon rahoituksessa on kuitenkin kysymys perustuslain valtiojärjestyksen perusteita koskevan perustuslain 1 luvun säännöstenkin perusteella yksi valtion kaikkein perimmäisistä ydintehtävistä. Valtiontalouden kokonaisuudessa tähän tehtäväkokonaisuuteen ei voida suhtautua samalla tavoin kuin useisiin muihin määrärahatarpeisiin juustohöylätyyppisten säästöjen kohteena. Tehokkuuden ja tuottavuuden sekä uudistumisen ja kehittämisen vaateet sinänsä koskevat myös oikeudenhoitoa, mutta nämä ja voimavarojen taso täytyy myös jo oikeusvaltioperiaatteesta perustuslain 2 §:n 3 momentissa, vallanjakoa koskevan 3 §:n ja perustuslain 21 §:n oikeusturvaa ja hyvää hallintoa koskevan perusoikeussäännöksen johdosta mitoittaa siten, että oikeusvaltiolla on käytännön edellytykset toteutua. Nykyisillä rakenteilla ja toimintatavoilla rahoituksen taso, ilman oikeudenhoidon vuoden 2026 selonteossa tunnistettujen tarpeiden mukaisia lisäyksiä, on riittämätön suhteessa oikeudenhoidon yhteiskunnallisiin tarpeisiin siten kuin viime kädessä perustuslaki, velvoittava EU-oikeus sekä Suomea sitovat ihmisoikeusvelvoitteet edellyttävät.

41. Oikeudenhoidon vuoden 2026 selonteossa on selkeällä ja oikeansuuntaisella tavalla tunnistettu lisärahoitustarpeet kaikissa keskeisissä oikeudenhoidon toimijoissa. Oikeuslaitoksessa suurimmat lisämäärärahatarpeet ovat tuomioistuimissa ja

oikeuspalveluvirastossa. Rikosseuraamuslaitoksessa on myös merkittäviä määrärahan korotustarpeita sen lisäksi, että Rikosseuraamuslaitoksen yksiköt sijoittuvat vankien nykyisiin kotipaikkoihin nähden epätarkoituksenmukaisella tavalla.

3. OIKEUDENHOIDON RESURSSIEN KOHDENTAMISEN TILA JA KIPUPISTEET

3.1 Yleistä

42. Tuomioistuinlaitokseen kuuluvat yleiset tuomioistuimet, hallintotuomioistuimet ja erityistuomioistuimet. Yleisiä tuomioistuimia ovat 20 käräjäoikeutta, viisi hovioikeutta ja korkein oikeus. Hallintotuomioistuimia ovat kuusi hallinto-oikeutta, Ahvenanmaan hallintotuomioistuin ja korkein hallinto-oikeus. Erityistuomioistuimia ovat markkinaoikeus, työtuomioistuin ja vakuutusoikeus. Käräjäoikeudet käsittelevät rikos-, riita- ja hakemusasioita, ja hovioikeudet sekä korkein oikeus käsittelevät pääasiassa muutoksenhakuasioita. Hallintotuomioistuimet käsittelevät viranomaisten päätöksistä tehtyjä valituksia ja hallintoriita-asioita. Erityistuomioistuimet käsittelevät omaan toimialaansa kuuluvia asioita.

43. Tuomioistuinlaitoksen vuoden 2025 tilinpäätöksen perusteella ratkaistujen asioiden määrä kasvoi vuonna 2025, mutta myös asioita saapui ennustettua enemmän. Tuomioistuinviraston ylijohtajan mukaan kiristynyt valtiontalous ei vaikuttanut merkittävästi vielä vuonna 2025 tuomioistuinten toimintaan, mutta tulevaisuudessa määrärahojen pienentyminen voi aiheuttaa lisää ruuhkautumista.

44. Tuomioistuinlaitoksen kokonaishenkilöstömäärä vuoden 2025 lopussa oli 3 680 henkilövuotta, joka kasvoi noin sadalla edellisvuoteen verrattuna. Käsittelyaikojen alueelliset erot ovat merkittäviä, vaikka erot tasaantuivatkin osittain useissa asiaryhmissä vuoden 2025 aikana. Joka tapauksessa koko maassa keskimääräiset käsittelyajat ovat liian pitkiä ja suunta on vain huononemaan päin määrärahojen todennäköisten leikkausten vuoksi.

45. Kansainvälisessä vertailussa Suomen oikeudenhoito eroaa useista muista maista siinä, että Suomessa tarkasteltaessa keskimääräisiä käsittelyaikoja hallintotuomioistuimissa käsittely on käsittelyaikojen perusteella yleisesti sujuvinta ja niissä on yleisesti ottaen vähemmän viivästyksiä. Vertailtavuutta kuitenkin rajoittaa se, ettei kaikissa maissa ole hallintotuomioistuimia ja toiseksi hallintotuomioistuimet toimivat pääsääntöisesti ensiasteen viranomaisen päätöksen laillisuuden varmistajina eivätkä suoraan ensimmäisen oikeudellisen päätöksen tekijöinä toisin kuin yleiset tuomioistuimet riita- ja rikosasioissa sekä hakemusasioissa.

46. Suomen oikeusjärjestyksessä hallintotuomioistuimissa käsitellään yksilön oikeusturvan sekä talouselämän toimintaedellytysten ja taloudellisen kasvun sekä ympäristön kannalta erittäin merkittäviä asioita, joten hallinto-oikeuksien sujuvan ja ripeän toiminnan turvaamisella on korostettu ja laaja yhteiskunnallinen merkitys. Ongelmana ei näin tältä osin ole oikeudenhoidon voimavarojen väärä kohdentuminen vaan yleisemmin tasoon sekä osin myös lainsäädäntöön liittyvät seikat.

3.2 Yleiset tuomioistuimet

47. Käräjäoikeuksien toimintamenot olivat vuonna 2025 180,71 miljoonaa euroa, sisältäen toimitilavuokrat. Käräjäoikeuksiin saapui vuonna 2025 604 365 asiaa ja 611 706 ehdittiin

ratkaista. Ratkaistuista asioista 52 897 oli rikosasioita, 13 388 laajoja riita-asioita ja 456 787 summaarisia asioita. Vireillä olevia asioita oli 204 666, joista 19 975 on ollut vireillä yli 12 kk.

48. Keskimääräinen käsittelyaika rikosasioissa oli 7 kk, laajoissa riita-asioissa 10,4 kk, summaarissa asioissa 3,7 kk ja velkajärjestelyissä 5,6 kk. Rikosasioiden pisimmät käsittelyajat olivat pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksissa (Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 11,1 kk, Helsingin käräjäoikeus 9,3 kk ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 8,7 kk). Käräjäoikeuksissa oli vuonna 2025 palkattuna 2 169 henkilötyövuotta, mikä on 82 enemmän kuin edellisenä vuonna.

49. Alueellisesti eri käräjäoikeuksien rahoitus, asiamäärät ja ruuhkautuminen on koottu alla olevaan taulukkoon:

Taulukko 2. Käräjäoikeuksien rahoitus ja työtilanne

Käräjäoikeus	Toimintamenot ilman vuokria 2025, milj. €	Saapuneet asiat 2025	Ratkaistut asiat 2025	Vireillä vuoden 2025 lopussa
Ahvenanmaa	1,040	1 920	1 858	648
Etelä-Karjala	2,941	3 195	3 026	1 279
Etelä-Pohjanmaa	3,714	4 505	4 376	1 637
Etelä-Savo	3,348	3 198	3 050	1 272
Helsinki	29,535	89 843	94 867	35 492
Itä-Uusimaa	18,031	117 951	112 177	57 013
Kainuu	1,740	1 844	1 915	533
Kanta-Häme	3,597	4 378	4 371	1 815
Keski-Suomi	6,383	6 982	7 210	2 600
Kymenlaakso	5,448	80 282	84 053	13 166
Lappi	5,959	24 443	24 972	6 617
Länsi-Uusimaa	11,905	14 815	15 536	11 643
Oulu	10,181	37 022	39 129	7 799
Pirkanmaa	12,472	72 093	76 621	13 362
Pohjanmaa	6,549	52 961	51 785	12 778
Pohjois-Karjala	2,991	3 907	3 820	1 159
Pohjois-Savo	6,122	6 767	6 480	2 513
Päijät-Häme	4,628	5 942	5 687	2 203
Satakunta	5,029	5 752	5 523	2 564

Varsinais-Suomi	12,164	66 565	65 250	28 573
Yhteensä	**153,778**	**604 365**	**611 706**	**204 666**

Taulukon mukaisiin toimintamenoihin ei sisälly toimitilavuokria.

50. Hovioikeuksien toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 48,61 miljoonaa euroa. Hovioikeuksiin saapui vuonna 2025 9 018 asiaa ja 8 808 asiaa ehdittiin ratkaista. Saapuneista asioista 56 % oli rikosasioita. Vireillä olevia asioita oli vuonna 2025 4 750, joista 864 on ollut vireillä yli 12 kk. Keskimääräinen käsittelyaika oli 6,6 kk. Pääkäsittelyssä ratkaistiin 1 857 asiaa (21 % kaikista) ja 3 382 asialle ei myönnetty jatkokäsittelylupaa, joka on 65 % jatkokäsittelylupahakemuksista. Hovioikeuksissa oli vuonna 2025 palkattuna 503 henkilötyövuotta, mikä on 24 enemmän kuin edellisenä vuonna.

51. Alueellisesti eri hovioikeuksien rahoitus, asiamäärät ja ruuhkautuminen on koottu alla olevaan taulukkoon:

Taulukko 3. Hovioikeuksien rahoitus ja työtilanne

Hovioikeus	**Toimintamenot ilman vuokria 2025, milj. €**	**Saapuneet asiat 2025**	**Ratkaistut asiat 2025**	**Vireillä vuoden 2025 lopussa**
Helsinki	18,379	3 620	3 569	2 190
Itä-Suomi	5,625	1 271	1 241	446
Rovaniemi	4,434	925	923	483
Turku	8,880	1 973	2 054	974
Vaasa	5,364	1 229	1 021	657
Yhteensä	**42,682**	**9 018**	**8 808**	**4 750**

Taulukon mukaisiin toimintamenoihin ei sisälly toimitilavuokria.

52. Korkeimman oikeuden toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 10,08 miljoonaa euroa. Korkeimpaan oikeuteen saapui vuonna 2025 1 971 asiaa ja 1 960 asiaa ehdittiin ratkaista. Suurin osa (1 806) saapuneista asioista oli valituslupahakemuksia. Vireillä olevia asioita oli 1 063, joista 65 on ollut vireillä yli 12 kk. Valituslupahakemuksista siviiliasioita koski 793 asiaa (44 %) ja rikosasioita 1 031 (56 %). Muita vireille tulevia asioita olivat purku- ja kanteluasiat, toisen asteen valitusasiat sekä eräitä muita asioita. Keskimääräinen käsittelyaika asiaratkaisuissa oli 17,9 kk ja 5,2 kk hylätyissä valituslupa-asioissa. Korkeimmassa oikeudessa oli vuonna 2025 palkattuna 77 henkilötyövuotta, mikä on yksi vähemmän kuin edellisenä vuonna.

3.3 Hallintotuomioistuimet

53. Hallinto-oikeuksien toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 52,96 miljoonaa euroa. Hallinto-oikeuksiin saapui vuonna 2025 21 721 asiaa ja 19 838 ehdittiin ratkaista. Vireillä olevia asioita oli 14 781, joista 1 687 on ollut vireillä yli 12 kk. Keskimääräinen käsittelyaika oli 8,1 kk. Keskeisimpiä asioita olivat ulkomaalaisasiat, turvapaikka-asiat, ympäristö, sosiaali- ja terveydenhuolto, rakentaminen, itsehallinto, taloudellinen toiminta, verot sekä valtio-oikeus ja yleishallinto. Hallinto-oikeuksissa oli vuonna 2025 palkattuna 587 henkilötyövuotta, mikä on 13 enemmän kuin edellisenä vuonna.

54. Alueellisesti eri hallinto-oikeuksien rahoitus, asiamäärät ja ruuhkautuminen on koottu alla olevaan taulukkoon:

Taulukko 4. Hallinto-oikeuksien rahoitus ja työtilanne

Hallinto-oikeus	Toimintamenot ilman vuokria 2025, milj. €	Saapuneet asiat 2025	Ratkaistut asiat 2025	Vireillä vuoden 2025 lopussa
Ahvenanmaa	Ei eritelty	151	96	188
Helsinki	16,055	8 812	7 729	6 019
Hämeenlinna	6,134	3 392	2 775	3 385
Itä-Suomi	6,521	3 163	2 853	1 290
Pohjois-Suomi	5,205	2 073	2 009	1 420
Turku	5,737	2 467	2 502	1 412
Vaasa	9,192	1 663	1 874	1 067
Yhteensä	**48,844**	**21 721**	**19 838**	**14 781**

Taulukon mukaisiin toimintamenoihin ei sisälly toimitilavuokria.

55. Korkeimman hallinto-oikeuden toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 13,58 miljoonaa euroa. Korkeimpaan hallinto-oikeuteen saapui vuonna 2025 3 854 asiaa ja 3 512 ehdittiin ratkaista. Suurimpia asiaryhmiä olivat ulkomaalaisasiat, sosiaali- ja terveydenhuoltoasiat, rakentaminen ja ympäristö, verotus, valtio-oikeus ja yleishallinto sekä taloudellinen toiminta (sis. kilpailuasiat ja julkiset hankinnat). Vireillä olevia asioita oli 1 745, joista 69 on ollut vireillä yli 12 kk. Kaikkien asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 5,1 kuukautta ja asioiden, joista annettiin asiaratkaisu, 7,9 kuukautta. Vuonna 2025 järjestettiin vain yksi katselmus ja kaksi suullista käsittelyä. Oikeus- ja hallintokäytäntöä ohjaavia ennakkopäätöksiä julkaistiin 88 kappaletta ja muita kuin ennakkopäätöksiä julkaistiin 34 kappaletta. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa oli vuonna 2025 palkattuna 104 henkilötyövuotta, mikä on 8 vähemmän kuin edellisenä vuonna.

3.4 Erityistuomioistuimet

56. Markkinaoikeuden toimintamenot olivat vuonna 2025 noin 4,2 miljoonaa euroa. Markkinaoikeuteen saapui vuonna 2025 694 asiaa ja 805 ehdittiin ratkaista. Vireillä olevia asioita oli 291. Suurimmat asiaryhmät olivat julkiset hankinnat (56 %) sekä immateriaalioikeusasiat (32 %). Markkinaoikeudessa oli vuonna 2025 palkattuna 43 henkilötyövuotta, joka on 1 vähemmän kuin edellisenä vuonna.

57. Työtuomioistuimen toimintamenot olivat vuonna 2025 noin 1,2 miljoonaa euroa. Työtuomioistuimeen saapui vuonna 2025 64 asiaa ja 57 ehdittiin ratkaista. Vireillä olevia asioita oli 41. Keskimääräinen käsittelyaika oli 8,1 kk. Työtuomioistuimessa oli vuonna 2025 palkattuna 8 henkilötyövuotta, joka on 2 vähemmän kuin edellisenä vuonna.

58. Vakuutusoikeuden toimintamenot olivat vuonna 2025 noin 9,5 miljoonaa euroa. Vakuutusoikeuteen saapui vuonna 2025 3 212 asiaa ja 3 515 ehdittiin ratkaista. Vireillä olevia asioita oli 2 944. Vakuutusoikeudessa oli vuonna 2025 palkattuna 107 henkilötyövuotta, joka on 3 enemmän kuin edellisenä vuonna. Keskimääräinen käsittelyaika oli 12,2 kk.

3.5 Johtopäätökset tuomioistuimista

59. Tuomioistuinlaitoksen resurssitarpeet jakautuvat epätasaisesti tuomioistuinten ja asiaryhmien välillä. Käräjäoikeuksien kokonaisjono pieneni vuonna 2025, mutta yli vuoden vireillä olleiden asioiden määrä kasvoi. Ratkaisumäärän kasvu ei siten yksin osoita vaikeimpien käsittelyviiveiden helpottumista. Resurssien kohdentamisessa voisi siten olla perusteltua painottaa vanhojen tai kertyvien asioiden määrää ja asioiden vaatimaa työpanosta sekä antaa jonkin verran enemmän painoa asioiden kompleksisuudelle.

60. Käräjäoikeuksien rikosasioiden pullonkaulat korostuvat erityisesti pääkaupunkiseudulla. Hallinto-oikeuksissa huomiota edellyttävät erityisesti Helsingin kasvava juttukanta sekä Hämeenlinnan pitkään vireillä olevat asiat. Kuitenkin asioiden määrä on jo nykyisellään otettu huomioon määrärahoissa, mutta jos ruuhkat painottuvat pitkällä aikavälillä jatkossakin yksittäisiin tuomioistuimiin, voi resurssienjakoa olla syytä arvioida alueellisesti uudelleen.

61. Hovioikeuksien ja korkeimman hallinto-oikeuden saapuneiden asioiden määrä ylitti ratkaistujen määrän. Tämä puoltaa käsittelykapasiteetin arvioimista oikeusasteittain ja alueittain. Korkeimman oikeuden pitkistä asiaratkaisujen käsittelyajoista ei yksin voida päätellä henkilöstöresurssien riittämättömyyttä. Tilinpäätöksen mukaan joidenkin asioiden käsittelyä voi pitkittää Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisun odottaminen. KHO:n resurssien riittävyyttä on seurattava erityisesti juttukannan kehityksen perusteella, mutta yhden vuoden kasvu ei vielä osoita pysyvää resurssivajetta.

62. Erityistuomioistuimissa tilanteet vaihtelevat. Markkinaoikeus ja vakuutusoikeus ratkaisivat enemmän asioita kuin niihin saapui, mutta vakuutusoikeuden käsittelyaika on edelleen pitkä. Työtuomioistuimessa ratkaisuja oli saapuneita asioita vähemmän.

63. Resurssien kohdentamisen tulisikin perustua työmäärään, käsittelyaikoihin ja juttukannan kokoon ja laatuun sekä mahdolliseen kertyneen jutturuuhkan purkamisen kestoon. Pelkkä

kokonaisasiamäärä tai kustannus ratkaistua asiaa kohden ei sellaisenaan tuota luotettavaa vertailua, koska asioiden vaatima työ vaihtelee merkittävästi.

64. Tuomioistuimissa näkyy myös yhteiskunnan voimakas erilaistuminen ja se, että ruuhkautuminen koskee erityisesti pääkaupunkiseudun yleisiä tuomioistuimia ja hallinto-oikeuksia. Suomessa näkyy varsin voimakas väestön muuttoliike pääkaupunkiseudulle samoin kuin elinkeinoelämän keskittyminen samalle alueelle. Pääkaupunkiseutu on myös merkittävimpiä maahanmuuton keskittymiä.

65. Nämä yhteiskunnan rakenteelliset muutokset osaltaan edellyttävät sitä, että pääkaupunkiseudun tuomioistuinten toimintaedellytyksiä on tarpeen suhteellisesti vahvistaa ja siltä osin kuin kyse on asioiden keskittämisessä vain tietyissä käräjäoikeuksissa tai hallinto-oikeuksissa ratkaistavaksi, osin myös sitä, että keskittämistä voidaan harkita tehtäväksi aikaisempaa laajemmin myös muihin kuin pääkaupunkiseudun tuomioistuimiin. Viimeksi mainittu voi kuitenkin olla vain osaratkaisu, kun yksityisten ja yritysten edustajien usein oikeudenkäynnissä edellytetty läsnä tapahtuva osallistuminen rajoittaa sitä, missä määrin on kokonaiskustannukset ja oikeudenkäynnin sujuvuus huomioon ottaen perusteltua ohjata tuomioistuinasioita muualle kuin siihen tuomioistuimeen, joka on lähimpänä oikeudenkäynnin osapuolten kotipaikkaa.

3.6 Oikeudenhoidon toimialan muut virastot ja laitokset kuin tuomioistuimet

3.6.1 Yleistä

66. Oikeudenhoidon laitosten ja virastojen tehtävät kattavat rikosasioiden syyteharkinnan, rangaistusten ja saatavien täytäntöönpanon, oikeusavun, edunvalvonnan sekä oikeushallinnon rekisteri- ja tietojärjestelmäpalvelut. Niiden työmäärät ja ruuhkautumisen mittarit poikkeavat toisistaan merkittävästi. Syyttäjillä seurataan ratkaistavia asioita, Rikosseuraamuslaitoksessa vanki- ja asiakasmääriä ja Oikeuspalveluvirastossa muun muassa oikeusapuasiakkaita ja edunvalvonnan päämiehiä. Taloudellisessa vertailussa on huomioitava, että osa virastojen tietohallintomenoista kirjataan Oikeusrekisterikeskuksessa. Nämä menot on kohdennettava vertailussa palvelua käyttävälle virastolle vain kerran.

67. Syyttäjälaitosta vaivaa merkittävä rahoitusvaje, joka vaikuttaa ruuhkautumiseen. Syyttäjälaitoksen toimintakertomuksen mukaan ratkaisemattomien asioiden rästi keskittyy keskivaativiin asioihin, joita käsittelevistä kokeneista moniosaajasyyttäjistä on pulaa. Syyttäjäkohtainen asiamäärä kasvoi paikoin kohtuuttomaksi ja heikensi työtilanteen hallintaa. Syyttäjälaitoksessa käsittelyaikojen lyhentämiselle asetettuja tavoitteita ei saavutettu vuonna 2025. Keskimääräinen syyteharkinta-aika piteni vuoden 2024 noin 2,91 kuukaudesta 3,11 kuukauteen vuonna 2025. Kaikkien asioiden keskimääräinen ratkaisuaika piteni vastaavasti 2,41 kuukaudesta 2,65 kuukauteen. Syyttäjänlaitoksen toimintakertomuksen mukaan käsittelyajat kehittyivät eri asiaryhmissä eri tavoin, ja niiden lyhentämiseksi oli toimia vireillä. Luvut osoittavat, että käsittelyn nopeuttaminen jäi edelleen keskeiseksi haasteeksi.

68. Rikosseuraamuslaitoksessa resurssipaine näkyy erityisesti vankiloiden yliasutuksena. Vuonna 2025 vankeja oli keskimäärin 3 545, eli 189 enemmän kuin edellisenä vuonna, ja suljettujen vankiloiden keskimääräinen käyttöaste oli 114 prosenttia. Uusista vankiloista ja

lisävankipaikkojen rakentamisesta huolimatta paikkoja oli liian vähän, ja vankimäärän arvioidaan kasvavan myös tulevina vuosina. Henkilöstön niukkuus suhteessa rangaistusta suorittavien määrään vaikeuttaa vankilaturvallisuuden ylläpitämistä ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä. Resurssien riittävyydellä on siten vaikutuksia sekä täytäntöönpanon turvallisuuteen että uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävään työhön.

69. Palvelutarpeen ja työmäärän kasvu haastavat myös muiden oikeudenhoidon viranomaisten toimintaedellytyksiä. Oikeuspalveluvirastossa talous- ja velkaneuvonnan palvelutarve ylitti oikeudenhoidon selonteossa ennakoidun tason, ja edunvalvonnan päämiesmäärän kasvu oli lähes kaksinkertainen ennakoituun verrattuna. Talous- ja velkaneuvonnan tarpeen arvioidaan kasvavan edelleen. Virasto pyrki vastaamaan tilanteeseen yhtenäistämällä toimintatapoja sekä kehittämällä henkilöstörakennetta ja resurssien kohdentamista. Oikeusavun jonotusajan lyhentämiselle asetettu tavoite ei kuitenkaan toteutunut vuonna 2025.

3.6.2 Virastokohtaiset tarkastelut

70. Syyttäjälaitoksen toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 noin 68,18 miljoonaa euroa, johon sisältyy noin 6,41 miljoonaa euroa Oikeusrekisterikeskuksen kirjaamia tietohallintomenoja. Syyttäjälaitokseen saapui vuonna 2025 96 708 asiaa ja 86 729 asiaa ratkaistiin. Avoinna olevia asioita oli vuoden lopussa 28 096, joista 1 489 oli ollut avoinna yli 12 kk. Keskimääräinen ratkaisuaika oli 2,65 kk. Syyteharkinta-asioiden keskimääräinen ratkaisuaika oli 3,11 kk. Keskimääräinen ratkaisuaika oli Länsi-Suomen syyttäjäalueella 2,17 kk, Itä-Suomen syyttäjäalueella 2,64 kk, Etelä-Suomen syyttäjäalueella 2,86 kk ja Pohjois-Suomen syyttäjäalueella 2,97 kk. Valtakunnallisen ruuhkanpurkuyksikön toiminta painottui Etelä-Suomeen. Syyttäjälaitoksella oli vuonna 2025 708 työntekijää, joka on 46 enemmän kuin edellisenä vuonna. Valtiontalouden säästöjen ja määräaikaisen rahoituksen päättymisen vaikutuksista Syyttäjälaitoksen henkilöstömäärä kääntyy uudelleen laskuun, mikä tulee aiheuttamaan merkittäviäkin vaikeuksia samanaikaisista tehostamistoimista huolimatta.

71. Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenomäärärahaa käytettiin vuonna 2025 noin 281,8 miljoonaa euroa. Rangaistusten täytäntöönpanon määrärahoja käytettiin yhteensä 306,8 miljoonaa euroa, johon sisältyvät myös Oikeusrekisterikeskuksen kautta maksetut tietohallintomenot. Seuraamuksiin kohdennetuista laskennallisista nettokustannuksista 265,4 miljoonaa euroa (93,7 %) kohdistui vankeusrangaistuksiin ja 17,7 miljoonaa euroa (6,3 %) yhdyskuntaseuraamuksiin. Vankeja oli vuonna 2025 keskimäärin päivässä 3 545, joka on 189 enemmän kuin edellisenä vuonna. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia oli keskimäärin 3 839 henkilöä. Suljettujen vankiloiden keskimääräinen käyttöaste oli 114 % ja avovankiloiden 97 %. Vuonna 2025 otettiin käyttöön uudet Vaalan ja Oulun vankilat. Rikosseuraamuslaitoksessa oli vuoden lopussa 2 745 työntekijää, joka on 44 enemmän kuin edellisenä vuonna.

72. Ulosottolaitoksen toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 noin 115,10 miljoonaa euroa, johon sisältyy Oikeusrekisterikeskuksen kirjaamat tietohallintomenot. Ulosottoon saapui vuonna 2025 hieman alle 2,8 miljoonaa asiaa ja reilut 2,8 miljoonaa asiaa käsiteltiin loppuun. Vireillä olevia asioita oli vuoden lopussa hieman alle 1,8 miljoonaa, joka on noin 2 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Keskimääräinen käsittelyaika oli 8,4 kk. Vuoden aikana ulosoton asiakkaana oli yli 608 000 eri velallista. Perintätulos oli 1,477 miljardia euroa ja valtiolle kertyi ulosottomaksutuloja 99,5 miljoonaa euroa. Ulosottolaitoksella oli vuonna 2025 1 245

työntekijää, joka on 49 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Konkurssiasiamiehen toimisto siirtyi vuoden 2025 alussa Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastoon.

73. Oikeuspalveluviraston toimintamenomäärärahaa käytettiin vuonna 2025 noin 87,6 miljoonaa euroa. Lisäksi Oikeusrekisterikeskuksen kirjaamat tietohallintomenot olivat noin 10,6 miljoonaa euroa. Oikeusaputoimistoihin saapui vuonna 2025 41 268 asiaa ja 41 050 asiaa käsiteltiin. Saapuneista asioista 85 % oli siviili- ja hallinto-oikeudellisia asioita. Keskimääräinen jonotusaika oikeusavustajan tapaamiseen oli 13,3 päivää. Talous- ja velkaneuvontaan saapui 40 320 asiaa ja 37 782 asiaa käsiteltiin. Voimassa olevia edunvalvontoja oli vuoden lopussa 47 322, joista 43 465 hoidettiin omana toimintana ja 3 857 ostopalveluina. Virastossa kehitettiin asiakkaiden ohjaamista toimistojen välillä ja yhtenäistettiin jonotusaikojen kirjaamista. Oikeuspalveluvirastossa oli vuonna 2025 1 352 työntekijää.

74. Oikeushallinnon erityisviranomaiset -viraston toimintamenomäärärahaa käytettiin vuonna 2025 noin 21,6 miljoonaa euroa. Oikeusrekisterikeskuksen kirjaamat tietohallintomenot olivat noin 2,6 miljoonaa euroa. Viraston kirjanpitoyksikköön kuului 11 erityisviranomaista, muun muassa Kuluttajariitalautakunta, Oikeudenkäyntiavustajalautakunta, konkurssiasiamies, Onnettomuustutkintakeskus sekä eri valtuutettujen toimistot. Viranomaiset säilyttivät itsenäisen ja riippumattoman asemansa, mutta yhteiset hallintopalvelut koottiin hallintopalveluyksikköön. Virastossa oli vuonna 2025 yhteensä 212 työntekijää. Asiamäärät ja käsittelyajat raportoidaan viranomaiskohtaisesti, koska niiden tehtävät poikkeavat toisistaan.

75. Oikeushallinnon erityisviranomaiset -viraston alla tekoälykehityksen ja yleisen digitalisaation myötä korostuvat voimakkaasti tietosuojavaltuutetun tehtävät yhtenä digitaalisen yhteiskunnan ja sen oikeusturvan ja hyvän hallinnon kannalta keskeisenä viranomaisena. Tietosuojaviranomaisen ruuhkautuminen tai ohjaavan toiminnan vajeet heijastuvat myös nopeasti pullonkauloina digitalisaation kehittämiseen.

76. Monimuotoisessa ja monimutkaistuvassa sekä teknistyvässä yhteiskunnassa yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuuslautakunnan toimintaan kohdistuu samoin kasvavan asiamäärän ja laadullisen kuormituksen painetta. Yritystoiminnassa velkaantuminen ja taloudellisesti vaikeat ajat sekä talouselämän rakenteiden voimakkaat murrokset näkyvät tuomioistuimissa insolvenssiasioina ja myös konkurssiasiamiehen toimiston käsittelemien asioiden määrän ja käsittelytarpeen kasvuna. Suomessa on myös erityispiirteenä useiden varsin pienten erityisvaltuutettujen määrä, kun taas EU-oikeuteen palautuvissa tehtävissään ja toimivaltuuksissaan sekä myös kokonsa puolesta tietosuojavaltuutettu ja tietosuojavaltuutetun toimisto alkavat poiketa yhä enemmän etenkin edistämistehtävää hoitavista erityisvaltuutetuista. Jollain aikataululla olisi Suomessakin perusteltua arvioida valtuutettujen rakennetta kokonaisuutena ja ainakin osan tehtävien kokoamista Ihmisoikeuskeskuksen ja eduskunnan oikeusasiamiehen sekä valtioneuvoston oikeuskanslerin yhteyteen.

77. Oikeusrekisterikeskuksen toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 noin 11,15 miljoonaa euroa. Nettobudjetoidun ICT-palvelukeskustoiminnan määrärahoja käytettiin noin 116,66 miljoonaa euroa. Näihin sisältyy muiden oikeushallinnon virastojen määrärahoista rahoitettavia tietojärjestelmäpalveluja, joten menot ovat osittain samoja kuin muiden virastojen yhteydessä esitetyt tietohallintomenot. Täytäntöönpanotoiminnasta kertyi valtiolle sakkotuloja ja hallinnollisia maksuseuraamuksia 105,3 miljoonaa euroa. Maksuaikaa koskevia hakemuksia

saapui 31 096. Rikostaustaotehakemusten seitsemän työpäivän käsittelyaikatavoite ja maksuaikahakemusten yhden viikon tavoite toteutuivat. Täytäntöönpanojärjestelmän uudistaminen viivästyi suunnitellusta. Oikeusrekisterikeskuksessa oli vuonna 2025 246 työntekijää, joka on 3 enemmän kuin edellisenä vuonna.

3.6.3 Johtopäätökset

78. Virastojen keskeiset resurssipaineet kohdistuvat syyteharkintaan, vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon sekä kasvavan oikeuspalvelutarpeen hoitamiseen. Pullonkaulat ovat luonteeltaan erilaisia, joten resurssien riittävyyttä tulee arvioida kunkin toimijan tehtävien ja ruuhkaisuuden perusteella, mutta kuitenkin ottaen huomioon prosessiketju kokonaisuutena.

79. Syyttäjälaitoksessa saapuneiden ja ratkaistujen asioiden välinen ero oli vuonna 2025 lähes 10 000 asiaa. Ruuhkanpurkuyksikkö vähensi pisimpään avoinna olleita asioita, mutta kokonaisrästi kasvoi voimakkaasti. Keskeinen pullonkaula on keskivaativia asioita käsittelevien kokeneiden moniosaajasyyttäjien puute. Ratkaisukykyä heikensivät myös henkilöstön vaihtuvuus, perehdyttämistarve ja AIPA-järjestelmän käyttöönotto. Syyttäjälaitokseen vaikuttaa sekin, että osan rikosasioista kompleksisuus tai asian vaatima työmäärä ovat kasvaneet.

80. Rikosseuraamuslaitoksen konkreettisin pullonkaula on suljettujen vankiloiden yliasutus. Keskimääräinen 114 prosentin käyttöaste osoittaa, ettei paikkakapasiteetti vastannut vankimäärää uusista vankiloista huolimatta. Henkilöstön niukkuus vaikeutti sekä turvallisuuden ylläpitämistä että kuntouttavan toiminnan järjestämistä. Vankipaikkojen lisääminen ja henkilöstön vahvistaminen tulisi siten suunnitella yhdessä.

81. Oikeuspalveluvirastossa palvelutarpeen kasvu kohdistuu erityisesti talous- ja velkaneuvontaan sekä edunvalvontaan. Talous- ja velkaneuvontaan saapui enemmän asioita kuin niitä käsiteltiin, ja oikeusavun jonotusaika ylitti tavoitteen. Edunvalvonnassa päämiesmäärän kasvu lisää jatkuvaa työmäärää, jota ei voida purkaa yksittäisenä jonona. Resurssien kohdentamisessa tulisi siksi erottaa tilapäinen ruuhkanpurkutarve pysyvästä palvelutarpeen kasvusta ja hyödyntää viraston mahdollisuuksia tasata työkuormaa toimistojen välillä.

82. Muissa laitoksissa ja virastoissa ruuhkautuminen ei aiheuttanut yhtä suuria pullonkauloja, vaikka kaikilta osin tulostavoitteisiin ei päästykään. Virastojen vertailussa on lisäksi huomioitava yhteiset tietojärjestelmäresurssit. Oikeusrekisterikeskuksen kautta rahoitettavat palvelut tukevat useita oikeudenhoidon toimijoita, ja niiden kehittämistarpeita tulee arvioida koko hallinnonalan kannalta.

83. Lisäksi resurssiratkaisuja on syytä arvioida kokonaisuutena, sillä yhden käsittelyvaiheen vahvistaminen voi kasvattaa seuraavan vaiheen jonoa. Esimerkiksi syyttäjän resurssien kasvattaminen voi siirtää pullonkaulan tuomioistuimiin, joten resurssiratkaisuissa on olennaista ottaa huomioon koko prosessiketju aina poliisista lähtien. Oikeudenhoidon ketjun tarkastelua kokonaisuutena resursseja ja lainsäädäntöä koskevassa päätöksenteossa on tarpeen selkeästi parantaa.

3.7 Oikeudenhoidon toimialaan kuuluvat lautakunnat

3.7.1 Yleistä

84. Lautakunnat vastaavat muun muassa kuluttajariitojen ratkaisusuositusten antamisesta vaihtoehtoisena riidanratkaisuelimenä sekä riippumatonta oikeushallintoa toteuttavina eliminä oikeudenkäyntiavustajien lupa-asioista sekä tuomareiden valinnasta ja koulutuksesta. Kuluttajariitalautakunta ja Oikeudenkäyntiavustajalautakunta kuuluivat vuonna 2025 Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastoon. Tuomarinvalintalautakunnan ja Tuomarinkoulutuslautakunnan kustannukset sisältyivät Tuomioistuinviraston toimintamenoihin.

85. Lautakuntien resurssitilanteet ja rahoitusmallit poikkeavat toisistaan. Kuluttajariitalautakunnassa lisähenkilöstö ja toimintatapojen kehittäminen kasvattivat käsiteltyjen asioiden määrää vuonna 2025. Aiemmilta vuosilta siirtyneitä määrärahoja käytettiin lisähenkilöstön ja sivutoimisten esittelijöiden palkkaamiseen, ja seuraavalle vuodelle siirtyvä jono pieneni noin 250 asialla. Keskimääräinen käsittelyaika oli silti 14,1 kuukautta ja ylitti 11 kuukauden tavoitteen. Kasvavat asiamäärät sekä uuden henkilöstön perehdyttäminen kuitenkin kuormittivat henkilöstöä. Tilinpäätöksessä arvioidaan myös, että asianhallintajärjestelmän kehittämisen rahoitushaasteet vuodesta 2026 alkaen voivat estää suunniteltujen tehokkuusparannusten toteutumisen.

86. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminta rahoitetaan hakemus- ja valvontamaksuilla, eikä se saa toimintaansa talousarviorahoitusta. Sen resurssitilannetta on siksi arvioitava erikseen määrärahaperusteisesti rahoitetuista toimijoista. Vuoden 2025 tilinpäätöksen mukaan lautakunnan resurssit olivat niukat, ja uuden Oikeushallinnon erityisviranomaiset -viraston perustaminen lisäsi merkittävästi hallinnollisten tehtävien työmäärää. Työhyvinvointi säilyi kuitenkin tilinpäätöksen tietojen mukaan hyvänä.

3.7.2 Lautakuntakohtaiset tarkastelut

87. Kuluttajariitalautakunnan toimintamenoja käytettiin vuonna 2025 noin 3,28 miljoonaa euroa. Lautakuntaan saapui vuonna 2025 7 545 ratkaisupyyntöä ja 7 795 asiaa ratkaistiin. Vuoden lopussa vireillä olevia asioita oli 7 541. Keskimääräinen käsittelyaika oli 14,08 kk. Autojen kauppaa koskevien asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 11,6 kk, rakentamista ja remontointia koskevien asioiden 23,66 kk ja yksityishenkilöiden välisten asuntokaupparitojen 25,85 kk. Asuntokauppa-asioiden jonoa purettiin lähes 450 asialla. Vanhojen asioiden ratkaiseminen nosti keskimääräistä käsittelyaikaa, vaikka jono lyheni. Kuluttajariitalautakunnassa oli vuonna 2025 43 työntekijää, joka on 1 enemmän kuin edellisenä vuonna.

88. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminnan menot olivat vuonna 2025 noin 776 000 euroa. Lisäksi lautakunnalle kohdennettiin laskennallisesti 87 000 euroa yhteisiä hallinto-, palvelukeskus- ja tietohallintokustannuksia. Hakemus- ja valvontamaksutuotot olivat noin 945 000 euroa. Lautakuntaan saapui vuonna 2025 229 lupahakemusta ja 223 lupahakemusta ratkaistiin. Uusia oikeudenkäyntiavustajan lupia myönnettiin 219. Voimassa olevia lupia oli vuoden lopussa 1 778. Keskimääräinen käsittelyaika lupahakemuksissa oli 18 päivää ja

omasta pyynnöstä tapahtuvissa luvan peruuttamisasioissa 17 päivää. Viran puolesta käsiteltyjen luvan peruuttamisasioiden keskimääräinen käsittelyaika oli noin 3 kk. Lautakunnassa oli vuonna 2025 2 työntekijää.

89. Tuomarinvalintalautakunnan toimintamenot sisältyivät vuonna 2025 Tuomioistuinviraston noin 7,1 miljoonan euron toimintamenojen käyttöön. Lautakuntaan saapui vuonna 2025 169 virka-asiaa ja 168 nimitysesitystä tehtiin. Vuoden lopussa vireillä oli 16 virkaa ja kahdeksan nimitysasiaa. Keskimääräinen käsittelyaika nimitysasioissa oli noin 49 päivää, kun se edellisenä vuonna oli 57 päivää.

90. Tuomarinkoulutuslautakunnan toimintamenot sisältyivät vuonna 2025 Tuomioistuinviraston toimintamenoihin. Tuomioistuinharjoitteluun haki vuonna 2025 383 henkilöä. Lautakunta valitsi ja nimitti 168 käräjänotaaria sekä lisäksi 34 käräjänotaaria peruutusten, keskeytysten tai muiden syiden vuoksi vapautuneisiin harjoittelupaikkoihin. Vuonna 2025 alkaneisiin asessorin virkasuhteisiin haki 89 henkilöä. Esivalintakokeeseen osallistui 62 henkilöä, joista 34 suoritti kokeen hyväksytysti.

3.7.3 Johtopäätökset

91. Lautakuntien selkein käsittelyyn liittyvä pullonkaula on Kuluttajariitalautakunnassa. Lisähenkilöstö ja toimintatapojen kehittäminen kasvattivat käsiteltyjen asioiden määrää ja pienensivät jonoa, mutta keskimääräinen käsittelyaika jäi tästä huolimatta noin 14 kuukauteen. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan resurssitarpeet liittyvät puolestaan niukkaan henkilöstöön ja lisääntyneeseen hallinnolliseen työmäärään.

92. Lautakuntien resursoinnissa tulisikin turvata ruuhkanpurun jatkuvuus, henkilöstön perehdyttäminen ja asianhallintajärjestelmän kehittäminen. Siirtyvien määrärahojen mahdollistama lisätyöpanos ei yksin osoita pysyvän rahoituksen riittävyyttä.

3.8 Poliisi oikeudenhoidon resurssien ja työtilanteeseen vaikuttavana toimijana

93. Oikeudenhoidon ja rikosseuraamustoimialan työtilanteeseen ja voimavaratarpeisiin vaikuttaa oikeudenhoidon ja rikosseuraamusten ketjumaisuus. Oikeudenhoidon toimijat itse eivät voi vaikuttaa työmääräänsä. Poliisin rikostutkinnan määrät ja tehokkuus sekä laatu vaikuttavat olennaisella tavalla syyttäjälaitoksen sekä tuomioistuinten ja Rikosseuraamuslaitoksen ja osin ulosoton työmäärään. Tästä ketjumaisuudesta johtuen poliisin työtilanteen tarkempi tarkastelu on paikallaan oikeuslaitoksen työtilanteeseen ja resursseihin kohdistuvien paineiden tunnistamiseksi.

94. Poliisin vuoden 2025 toimintakertomuksen perusteella rikosten määrä kasvoi, mutta myös rikostorjunnan tuottavuus ja selvitystaso paranivat. Poliisihallituksen mukaan rikostutkinnan työmäärä suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin on kuitenkin edelleen merkittävä ongelma.

95. Poliisin toimintamenomäärärahaa käytettiin vuonna 2025 978,15 miljoonaa euroa. Poliisin kokonaiskustannukset olivat vuonna 2025 1 093,79 miljoonaa euroa, joka on 42,93 miljoonaa euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikostorjunnan kustannukset olivat vuonna 2025 526,88 miljoonaa euroa, joka on 48,2 % poliisin kokonaiskustannuksista. Hälytystoiminnan

kustannukset olivat 281,39 miljoonaa euroa, valvonnan 138,89 miljoonaa euroa ja liikenneturvallisuuden 60,10 miljoonaa euroa. Toimintokohtaisiin kustannuksiin sisältyvät niille kohdennetut tukitoimintojen kustannukset. Poliisissa oli vuonna 2025 keskimäärin palkattuna 10 652 henkilötyövuotta, joka on 175 enemmän kuin edellisenä vuonna.

96. Poliisin tietoon tuli 546 909 rikoslakirikosta vuonna 2025, joka on 32 204 enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikoslakirikoksia selvitettiin 323 351, joka on 26 024 enemmän kuin edellisenä vuonna. Ilman liikennerikoksia laskettu rikoslakirikosten selvitystaso oli 48 %. Keskimääräinen tutkinta-aika ilman liikennerikoksia oli 188 vuorokautta, kun edellisenä vuonna se oli 189 vuorokautta.

97. Alueellisesti poliisin tietoon tulleet rikokset sekä rahoitusbudjetti on esitetty seuraavassa taulukossa:

Taulukko 5. Poliisin tietoon tulleet rikokset ja rahoitus alueittain

Poliisilaitoksen alue	Rikosten yhteismäärä 2025	Toimintamenorahoitus 2025, €
Helsinki	94 029	149 770 342
Häme	37 467	49 876 934
Itä-Suomi	46 218	71 167 875
Itä-Uusimaa	62 340	78 299 678
Kaakkois-Suomi	28 287	44 340 988
Lappi	18 125	37 855 451
Lounais-Suomi	68 545	79 582 720
Länsi-Uusimaa	42 730	51 723 499
Oulu	40 756	68 144 952
Pohjanmaa	33 095	54 601 801
Sisä-Suomi	73 888	86 926 092

98. Poliisin keskeinen oikeudenhoitoon liittyvä pullonkaula on rikostutkinnan työmäärän ja käsittelyresurssien epäsuhta. Rikostorjunnan tuottavuus ja selvitystaso paranivat vuonna 2025, mutta keskimääräinen tutkinta-aika lyheni vain vähän ja jäi 188 vuorokauteen, kun tavoite oli 170 vuorokautta.

99. Alueellisen resurssijaon arviointiin ei riitä poliisilaitoksen rahoituksen suhteuttaminen rikosten kokonaismäärään. Rahoituksella hoidetaan myös muita poliisitehtäviä, ja rikostutkinnan työmäärään vaikuttavat asioiden vaativuus ja osaamistarpeet. Kohdentamista tulisikin arvioida rikostutkintaan käytettävän työpanoksen, tutkinta-aikojen ja avoimen juttukannan perusteella.

100. Lisäresurssien rinnalla olisi olennaista kehittää tarkoituksenmukaista työnjakoa ja käsittelytapoja. Toimintakertomuksen mukaan siviiliasiantuntijoiden rekrytointi on tehostanut esimerkiksi talousrikostorjuntaa ja vapauttanut poliisikoulutettujen työpanosta toimivaltuuksia edellyttäviin tehtäviin.

4. OIKEUDENHOIDON KANSAINVÄLISET JA KOTIMAISET KEHITYSTRENDIT OIKEUDENHOIDON RESURSOINNISSA

4.1 Yleistä

101. Kansainvälisestä kehityksestä ilmenee muutamia kehitystrendejä, jotka väistämättä vaikuttavat oikeudenhoidon työmäärään ja resurssitarpeisiin. Oikeudenhoidon työmäärä riippuu olennaisessa määrin yhteiskunnan ja sen lainsäädännön kehityksestä. Oikeudenhoidon selonteossa on tunnistettu useita merkityksellisiä kehityskulkuja. Oikeudenhoidon selonteossa kuvatut kehityskulut ovat lähtökohtaisesti hyvin relevantteja.

102. Oikeudenhoidon palveluiden tarve riippuu pitkälti yhteiskunnan ja sen lainsäädännön sekä yhteiskunnan ja hallinnon käytäntöjen muutoksista. Selonteossa tunnistetaan geopolitiikan, maahanmuuton ja taloustilanteen aiheuttamat muutokset oikeusjärjestelmän toimintaan ja sen edellytyksiin vaikuttavina seikkoina. Selonteon luvussa 2.1. tunnistetut ilmiöt ovat oikeansuuntaisia ja niihin voi yhtyä. Esitän tässä joitakin merkittäviä niitä syventäviä ja täydentäviä havaintoja.

103. Oikeudenhoidon voimavarojen kohdentamiseen vaikuttaa myös huomattava väestöllinen ja taloudellinen erilaistuminen Suomen sisällä. Tilastokeskuksen vuoden 2024 väestöennuste on ehdollinen trendilaskelma eikä toteutuvan kehityksen varma ennuste. Väestöennusteen valtakunnallinen asukasluku kasvaa laskelmassa vuoden 2024 noin 5,64 miljoonasta vuoden 2030 noin 5,79 miljoonaan ja vuoden 2045 noin 6,09 miljoonaan. Alueiden väliset erot todennäköisesti kasvavat ja niihin esimerkiksi parlamentaarisessa kuntapolitiikan valmistelutyössä etsitään ratkaisuja.

104. Suomessa on laajoja väestöä menettäviä alueita ja niissä myös elinvoimaltaan ja kantokyvyltään heikkeneviä kuntia sekä samanaikaisesti kasvukeskuksia, joihin väestönkasvu, muuttoliike ja taloudellinen toiminta keskittyvät. Kaupunkiseudut, erityisesti yliopistokaupungit lähiympäristöineen kasvavat. Pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa asumisen, yritystoiminnan, velkasuhteiden, työmarkkinoiden ja väestön vaihtuvuuden volyymi voi lisätä riita-, hakemus-, velkomus- ja rikosasioiden absoluuttista määrää. Kansainväliset yritykset ja rajat ylittävät liiketoimet lisäävät erityisesti vaativien riitojen ja sääntelyyn liittyvien asioiden ratkaisemisen tarvetta. Arvioinnissa on tarpeen myös huomioida kansainväliseen ja maan sisäiseen matkailuun liittyvät tarpeet sekä kausityöntekijöiden määrät. Ikääntyvillä ja väestöään menettävillä alueilla puolestaan perintö-, edunvalvonta-, kiinteistö-, velka- ja sosiaaliturvaan liittyvien asioiden suhteellinen merkitys voi kasvaa samalla kun työikäiseen väestöön liittyvät jutturyhmät supistuvat. Väestön väheneminen ei vastaavasti alenna tuomioistuinten kiinteitä kustannuksia lineaarisesti ja julkisesti järjestetyn tai ainakin osittain rahoitetun oikeusavun merkitys voi entisestään korostua niillä alueilla, joissa ei välttämättä enää jatkossa ole taloudellisesti kannattavaa aikaisemman kaltaista yksityistä asianajotoimintaa lähipalveluna.

105. Tämä vaikuttaa merkittävässäkin määrin ja lisääntyvästi tulevalla vaalikaudella oikeudenhoidon toimijoiden tehtävien jakautumiseen siltä osin kuin ne eivät ole valtakunnallisia virastoja, kuten Syyttäjälaitos, Ulosottolaitos tai Oikeuspalveluvirasto taikka valtakunnallisia erityisviranomaisia. Alueellinen erikoistuminen ja erilainen kehitys joudutaan ottamaan

selonteossa kuvattua vahvemmin huomioon näin tuomioistuinten resurssoinnissa sekä Rikosseuraamuslaitoksessa vankila- ja muun verkon kehittämisessä.

4.2 Geopolitiikka ja turvallisuus

106. Suomen liittouduttua sotilaallisesti sekä Pohjois-Atlantin liiton (Naton) jäsenyyteen että puolustusyhteistyösopimukseen Yhdysvaltain kanssa, on Suomi sitoutunut yhteistyöhön sotilaiden ja näiden kansainvälisten tukiorganisaatioiden liikkuvuudessa ja tässä myös lainkäyttötoimivaltaa ja yhteistyötä koskeviin järjestelyihin. Selonteossa kuvatulla tavalla lisääntyneeseen sotilaalliseen varautumiseen ja harjoitteluun liittyvät myös onnettomuuksien mahdollisuudet ja näiden uskottava ja puolueeton tutkinta osaltaan ylläpitää yhtä resilienssin ja kansallisen turvallisuuden keskeistä voimavaraa, luottamusta Puolustusvoimiin ja muihin yhteiskunnan instituutioihin.

107. Selonteossa esille nostettujen pakotteiden täytäntöönpanoon ja sotarikoksiin liittyvien näkökohtien ohella on perusteltua tuoda esille lisänäkökohtia, jotka tulevat vaikuttamaan oikeuslaitoksen työmäärään ja oikeuslaitokselta turvallisuuden ylläpitämisen näkökulmasta vaadittavaan suorituskykyyn. Kansainvälisessä järjestelmässä on tapahtunut ja tapahtumassa perustavanlaatuisia muutoksia, joista monet tulevat vaikuttamaan pitkäaikaisesti. Avoimen globaalin yhteistyön ja avoimilla markkinoilla tapahtuvan kilpailun sekä sääntöperusteisen kansainvälisen järjestelmän maailmasta on siirrytty ja ollaan siirtymässä vahvemmin järjestelmään, jota sävyttävät suurvaltojen ja maaryhmien kattava strateginen kilpailu ja valtataistelu ja intressipohjainen yhteistyö vaihtelevissa kokoonpanoissa. Tämän sijasta useat monenkeskiset instituutiot, esimerkiksi Maailman kauppajärjestö WTO, ovat heikentyneet tai ovat suorastaan halvaantuneessa tilassa.

108. Valtiot puuttuvat voimakkaasti talouden toimintaan ja ohjaavat sitä kansallisen edun ja oman maan yritysten intresseissä. Teknologia ja talous ovat keskeisiä suurvaltakilpailun alueita. Euroopan unionin lainsäädännössä resilienssi, strateginen autonomia ja teknologinen suvereniteetti sekä laajasti ymmärretty turvallisuus ja viime kädessä sotilaallista turvallisuutta ja sen edellyttämää teollista kapasiteettia ja riippumattomuutta turvaava toimitusketjujen haavoittuvuuksien hallinta ja autonomia ovat tulleet keskeiseksi sääntelyn tavoitteeksi ja periaatteeksi. Tämän toteuttamiseksi on luotu uutta, viranomaiskontrolleja sisältävää sääntelyä. Säännösten soveltaminen ja niihin liittyvät ristiriidat tulevat myös työllistämään julkista hallintoa ja oikeuslaitosta, ja turvallisuusintressien ja taloudellisten näkökohtien yhteensovittaminen tulee vaatimaan myös oikeuslaitokselta kykyä nopeasti reagoida ja tehdä päätöksiä näissä asioissa.

109. Suomen kansallinen oikeusjärjestys perustuu selkeään erotteluun rauhanajan, rauhanajan vakavien häiriötilanteiden, valmiuslain tarkoittamien poikkeusolojen ja sodan aikana sovellettavan puolustustilan välillä. Tämä ryhmittely ei valitettavasti enää vastaa kansainvälistä todellisuutta. Osa valtioista, mukaan lukien Venäjä, käyttää joustavasti erilaisia vaikuttamisen keinoja valtiojohdon asettamien tavoitteiden saavuttamiseen ja keinovalikoimassa sotilaallisen voiman käyttö laajamittaisesti tai suppeammin rajoitettujen tai erikoisoperaatioiden muodossa, peiteoperaatiot ja sabotaasi yhdistyvät informaatiovaikuttamiseen, aggressiiviseen tiedusteluun ja ei-valtiollisten kumppaneiden käyttöön harmaaseen tai rikollisin keinoin tapahtuvaan toimintaan samoin kuin perinteiseen valtiolliseen kanssakäymiseen. Euroopan

unionin jäsenmaihin yleisesti ja Suomeen myös erityisesti voi kohdistua ja kohdistuukin eriasteista hybridivaikuttamista ja siihen varautumista. Tällaisesta esimerkkejä ovat olleet vedenalaiseen infrastruktuuriin kohdistuneet uhkat. Riskien tapahtuessa on turvallisuuden sekä yleisen luottamuksen perusteella tärkeää, että törkeät vahingonteot voidaan mahdollisuuksien mukaan erottaa onnettomuuksista.

110. Kansallisen turvallisuuden ja Euroopan unionin turvallisuuden näkökulmista Suomella tulee olla riittävät valmiudet ja voimavarat hoitaa ripeästi myös hybridivaikuttamiseen liittyvät asiat. Hybridivaikuttamista voivat olla myös oikeus- ja hallintoasioiden vireillepano tai laajamittaiset tietopyynnöt taikka suurten maahantulijamäärien ohjaaminen turvapaikanhakuun. Nämä puolustustilan ja valmiuslain tarkoittamien poikkeusolojen alapuolella olevat hybridivaikuttamisen keinot tulevat tyypillisesti viime kädessä oikeusviranomaisten käsiteltäväksi ja voivat olla monimutkaisia niin oikeudelliselta arvioinniltaan kuin todistelun näkökulmasta.

111. Kansainväliseen ja kansalliseen turvallisuuteen sekä sen suojaamiseen liittyvien asioiden hoitamiseen on tarvetta olla riittävästi reserviä ja resurssia. Oikeudenhoidon toimijoiden on pystyttävä toimimaan myös olosuhteissa, joissa oikeuslaitokseen itseensä kohdistuu tai sitä käytetään apuna hybridivaikuttamisessa. Resurssien kannalta tämä tarkoittaa laajaa varautumisen tarvetta ja sitä, että oikeudenhoidossa on tarvetta olla joustovaraa häiriötilanteiden ja hybridivaikuttamisen tilanteiden hoitamiseen.

4.3 Sääntelyn kompleksisuuden sekä yllättävien lainsäädäntö- ja tulkintatarpeiden lisääntyminen

112. Sääntelyn monimutkaistuminen lisää kaikilla oikeudenhoidon osa-alueilla käsiteltäväksi tulevien asioiden monimutkaisuutta ja kuormittavuutta sekä sitä kautta niiden vaatimaa työmäärää ja työaikaa. Oikeudenhoidon toiminnassa on siten perusteltua jatkaa toimenpiteitä, joilla vahvistetaan oikeudenhoidon toimijoiden kyvykkyyttä ripeästi ja sujuvasti käsitellä monimutkaisia asiakokonaisuuksia. Arvioitaessa tarvittavia voimavaroja on myös laajamittainen monimutkaistuminen tarpeen ottaa huomioon samalla kun ylläpidetään ja edelleen kehitetään oikeudenhoidon toimijoiden mahdollisuuksia hoitaa ripeästi rutiiniasioita.

113. Sääntelyn ja sen soveltamisen monimutkaisuutta lisäävät useat eri seikat, jotka vain rajallisesti ovat kansallisen lainsäätäjän harkintavallan piirissä Suomessa. Tästä huolimatta myös Suomessa oikeudenhoidolle kuormitusta aiheuttaa se, ettei systemaattista sovellettavuuden tarkastelua välttämättä tehdä ja jokainen lainsäädännön laadun puute käytännössä näkyy jossain kohdin oikeudenhoitoa joko lisääntyneenä työmääränä tai kuormituksena. Oikeudenhoidon selonteon yhteydessä olisikin perusteltua tuoda nykyistä voimakkaamminkin hyvän lainvalmistelun sekä ajantasaisen ja laadukkaan kotimaisen ja Euroopan unionin lainsäädännön merkitystä myös keinona vähentää oikeudenhoidon kuormitusta. Erityisen suora yhteys sääntelyn laadun, erityisesti sovellettavuuden sekä eri sääntelyjärjestelmien välisten suhteiden hallinnassa onnistumisen ja oikeudenhoidon työmäärän välillä on hallintotuomioistuinten ja Kuluttajariitalautakunnan asioissa, mutta viiveellä tämä heijastuu myös yleisiin tuomioistuimiin niin rikosasioissa kuin erityisesti siviilioikeudellisissa riita-asioissa.

114. Monimutkaistumiseen liittyvä ja sitä lähellä oleva ilmiö on oikeussuojatarpeiden lisääntyminen. Julkisen talouden heikko tila ja edessä oleva useamman vaalikauden ajan jatkuva julkisen talouden tasapainottaminen tulevat vaikuttamaan oikeudenhoidon työmäärään. Julkisen hallinnon toimintamenoihin on tehty mittavia säästötoimenpiteitä, mutta valtiolla säädösperustainen keskittyminen ydintehtäviin ja lainsäädännön muokkaaminen resursseja vastaavaksi on kesken. Vielä merkittävämmin tämä on kesken kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävissä. Lainsäädännön ja resurssien väliset kuilut generoivat helposti myös valituksia ja muiden oikeusturvakeinojen käyttöä.

115. Oikeusjärjestykseen ja oikeudenkäyttöön monimutkaisuutta sekä uusia ja yllättäviä tulkintoja tuottavat pidemmällä aikavälillä esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyvät ilmiöt. Ilmastonmuutokseen liittyvät ilmiöt vaikuttavat oikeudenhoidon voimavaroihin kolmen vaikutussuhteen kautta: (a) ilmaston ja sään ääri-ilmiöiden aiheuttamat fyysiset riskit ja vahingot, (b) päästövähennysten ja sopeutumisen sääntely sekä investoinnit, ja (c) ilmastoon sekä sääilmiöiden aiheuttamiin tilanteisiin liittyvien oikeudellisten velvoitteiden tulkinta ja oikeussuojan kysyntä.

116. Näyttää siltä, että valtaosa viiden vuoden aikana havaittavasta oikeudenkäyntien muutoksesta voi johtua sääntely- ja investointiratkaisuista eikä yksittäisten sääilmiöiden määrän kasvusta. Oikeudellisesti olennaista on riskien ennakoitavuuden ja niihin varautumista koskevien velvoitteiden korostuminen esimerkiksi luvituksessa, kaavoituksessa ja infrastruktuurin ylläpidossa. Kysymykset tulevat tuomioistuimissa ratkaistavaksi, vaikka lainsäädäntöä ei muutettaisi lainkaan, sillä uudenlaisten tai aikaisempaan nähden poikkeavien olosuhteiden yhteydessä vanhempaa normistoa esimerkiksi rakentamistavan vaatimuksista, vastuunjaosta sekä vastaavista joudutaan vähintäänkin tulkitsemaan uudelleen.

117. Päästövähennysten toteuttaminen, energiajärjestelmän uudistaminen ja ilmastokestävän infrastruktuurin rakentaminen synnyttävät hallintopäätöksiä, joiden lainmukaisuutta voidaan riitauttaa. Uusiutuvan energian, sähköverkkojen, varastoinnin, teollisuuden ja luonnonvarojen käytön hankkeissa ilmastohyödyt kohtaavat luonnonsuojelun, vesienhoidon, omaisuudensuojan ja osallistumisoikeuksien sekä Euroopan unionin oikeuden vaatimukset mukaan lukien Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö. Tämänkaltaiset asiat ovat erittäin monimutkaisia niin tosiseikastoltaan kuin sovellettavaksi tulevalta normistoltaan. Tuoreina, ympäristöoikeuden alalla edustavina esimerkkeinä voidaan mainita korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisut KHO:2025:1 ja KHO:2026:9. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO:2025:1, joka koskee turvetuotannon ympäristölupaa, korkein hallinto-oikeus totesi, että ilmastonmuutosten ennustettujen lisääntyvien ja voimistuvien vaikutusten johdosta syntyvä epävarmuus toiminnan vaikutuksille vesistöissä oli painava syy, jonka vuoksi oli tarpeen muuttaa ympäristölupa määräaikaiseksi. Ratkaisussa KHO:2026:9 korkein hallinto-oikeus puolestaan edellytti varautumaan ympäristöluvassa häiriö- ja poikkeustilanteisiin sekä onnettomuuksiin lupamääräyksin mukaan lukien varautuminen poikkeuksellisiin sääolosuhteisiin. Molemmissa tapauksissa kyse oli varautumisesta sadantamäärien kasvuun ja rankkasateisiin ja molemmissa tapauksissa tehtiin monimuotoista säähän ja hydrologiaan sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin liittyvää selvittämistä ja todistelua sekä oikeudellista arviointia, vaikka kysymyksessä eivät olleet mitenkään ilmasto-oikeudenkäynnit. Muissakin kuin ympäristöoikeudellisissa yhteyksissä tämäntyyppistä

punnintaa suhteessa voimassa olevan lainsäädännön yleisiin periaatteisiin ja yleisluonteisesti kirjoitettuihin säännöksiin joudutaan tekemään.

118. Kehitys esimerkkeineen korostaa sitä, että hallintotuomioistuinten kapasiteettia ei ole perusteltua mitoittaa äärimmilleen vaan joustovaraa asioiden lisääntymiselle on tarpeen tietoisesti säilyttää. Tulvat, rankkasateet, myrskyt ja kosteusvahingot lisäävät samoin kohtuullisella todennäköisyydellä vakuutusehtojen tulkintaa, korvattavuuden rajoja, syy-yhteyttä ja huolellisuusvelvollisuuksia koskevia riitoja. Suuri osa vahingoista kuitenkin ratkaistaan vakuutusmenettelyssä tai neuvotteluin eivätkä ne päädy tuomioistuimeen. Molemmilla tuomioistuinlinjoilla tultaneen lisäksi näkemään ainakin joitakin ilmastoon ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimiin liittyviä oikeudenkäyntejä.

4.4 Digitalisaatio ja tekoälymurros

119. Digitalisaatio ja tekoälyn laaja käyttöönotto on yksi merkittävimmistä yhteiskunnallisista muutoksista, jotka kohdistuvat laajalti yhteiskuntaan ja yrityksiin sekä julkiseen hallintoon ja oikeudenhoitoon.[16] Oikeudenhoidon selonteossa useissa kohdin painotetaan digitalisaation ja tekoälyn antamia mahdollisuuksia kehittää oikeudenhoidon toimintaa. Näistä syistä tässä selvityksessä tarkastellaan tarkemmin digitalisaation ja tekoälyn vaikutuksia oikeudenhoitoon ja etenkin resurssien käyttöön ja resurssitarpeisiin.

120. Muutokset tulevat oikeudenhoidon resurssien tarpeen kannalta olemaan moniulotteisia. Lyhyellä aikavälillä ja toiminta- ja taloussuunnittelukauden 2028–2031 alkuvuosina oikeudenhoidon digitalisaatio todennäköisesti vaikuttaa pikemminkin kustannuksia nostavasti, koska oikeudenhoidossa on loppuun saatettavana merkittäviä digitalisaatiohankkeita ja ICT-kustannusten nousu on merkittävällä tavalla vaikuttanut oikeudenhoidon viranomaisten voimavarojen käyttöön.

121. Tähän suuntaukseen vaikuttaa se, että digitalisaation avulla saavutettavissa olevat tehokkuusedut edellyttävät myös investointeja ainakin kohtuullisessa määrin sekä työtapojen ja tietyiltä osin lainsäädännön kehittämistä. Euroopan komission oikeusvaltiokertomusten maakohtaisissa osioissa on myös toistuvasti kiinnitetty huomiota oikeudenhoidon digitalisaation kehittämisen puutteisiin sekä suositeltu lisätoimenpiteitä oikeuslaitoksen digitalisoinnin edistämiseksi, muun muassa parantamalla sellaisten digitaalisten työkalujen saatavuutta, jotka mahdollistavat menettelyjen käynnistämisen ja seuraamisen verkossa. Nykyinen digitalisaation tilanne ei tarjoa riittävästi digitaalisia menettelyitä tai tehokkuusetuja, ja useita toimintoja joudutaan hoitamaan manuaalisesti.[17]

122. Digitalisaatiolla on myös oikeuslaitoksen työkuormaa lisäävä vaikutus. Se lisää käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää ja kompleksisuutta. Digitalisaatio synnyttää isohkon joukon uusia sääntely- ja laintulkinnan ongelmia sekä pakottaa myös uusintamaan laintulkintaa

[16] Tämän asiantuntijaselvityksen kysymyksenasettelun mukaisesti tässä keskitytään digitalisaation vaikutuksiin oikeudenhoidon resursseihin. Digitalisaatiolla on laajasti myös muita vaikutuksia.

[17] Ks. Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Oikeusvaltiota koskeva vuosikertomus 2026. Luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa. Oheisasiakirja asiakirjaan Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle (COM (2026) 900 final), Oikeusvaltiota koskeva vuosikertomus 2026, Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa SWD(2026) 926 final, tiivistelmä ja suositukset

perinteisilläkin oikeudenaloilla. Digitalisaatio myös helpottaa valitusten, kanteluiden sekä myös kanteiden vireillepanoa ilman oikeudellista asiantuntemustakin, mikä johtaa ainakin jossain määrin suurempaan käsiteltäväksi tulevien asioiden määrään.

123. Digitalisaation nykyinen vaihe on yleiskäyttöisen tekoälyn laajamittainen tulo kuluttajien ja kansalaisten sekä etenkin organisaatioiden työvälineeksi. Tekoälyssä ollaan nopeasti siirtymässä autonomisten agenttien laajaan käyttöön. Tämä ei sinänsä ole yllättävää tai ennustamatonta. Tietojenkäsittelytieteessä sekä oikeuden ja digitaalisen teknologian välisen suhteen tutkimuksessa on jo useamman vuoden ajan esitetty tästä ennakointia, mutta vasta nykyinen tekoälymallien nopea kehitys on avannut tälle realistiset mahdollisuudet. Agenttien käyttö tulee helpottamaan huomattavasti tietopyyntöjen ja oikeudellisten vaatimusten esittämistä. Volyymin hallinta perinteisillä manuaalisilla menetelmillä voi olla erittäin vaikeaa ja kuormittavaa. Tulevaisuuden julkinen hallinto ja tulevaisuuden oikeudenhoito sisältävatkin yhtenä keskeisenä elementtinä sen, että yksityisten agentit asioivat viranomaisten ja oikeudenhoidossa oikeuslaitoksen agenttien kanssa mahdollisimman turvallisiksi rakennetuilla digitaalisilla alustoilla.

124. Oikeuslaitoksen resurssoinnissa on perusteltua varautua näihin kehityskulkuihin ja niiden edellyttämiin investointeihin. Muuten kuilu oikeuslaitoksen sekä yksityisen sektorin ja muun yhteiskunnan välillä kasvaa liian suureksi. Tästä seuraa resurssien näkökulmasta sekä tehostamisen mahdollisuuksia että myös investointitarpeita, ja oikeudenhoidossa käsiteltävien asioiden määrää lisääviä vaikutuksia.

125. Pitkän aikavälin tarkastelut eri maissa eivät tue oletusta, että digitalisaatio olisi sellaisenaan vähentänyt oikeudenhoidon kokonaistyömäärää. Hyödyt näkyvät sen sijaan yksittäisissä prosessivaiheissa. CEPEJ:n vuoden 2024 arviointiraportti (vuoden 2022 tiedot) havaitsi, että digitalisaatiotason mukaan ryhmitellyissä maissa korkeampi digitalisaatio näyttää liittyvän lyhyempiin käsittelyaikoihin.[18] Toistaiseksi digitalisaation hyödyt ovat liittyneet enemmän prosessin tukeen kuten kirjaamiseen, vireillepanoon, tiedoksiantoihin, dokumenttien saatavuuteen ja ratkaisutoiminnan tukeen mutta itse ratkaisutoiminta on toistaiseksi säilynyt pullonkaulana. Havainnointiin perustuva tutkimus löytää helpommin myönteisiä vaikutuksia mutta hyötyjen osoittaminen ekonometrisin menetelmin on hankalampaa ja tutkimusta ei ole kovin paljon. Kuitenkin esimerkiksi Mathis ja Mussard (2025) arvioivat tutkimuksessaan CEPEJ-aineistolla, että tietotekniikka lyhensi viiveitä ja lyhensi käsittelyaikoja yhdeksässä maassa kolmestatoista. Tuomioistuinten digitalisaatioon sijoittaminen lyhentää käsittelyaikoja ja parantaa tehokkuutta yleisemminkin mutta digitaalisen teknologian määrän ja laadun sekä yleisen digikyvykkyyden lisäksi lopputulokseen vaikuttavat useat muut seikat. Yleisesti ottaen yksityiskohtaisemmat ja muodollisemmat prosessioikeudelliset normit sekä monimutkaisempi asianhallintajärjestelmä hidastavat oikeudenkäyntejä ja digitaalisen tekniikan positiivisten vaikutusten osalta onkin olennaista teknologian, lainsäädännön ja käyttäjien vuorovaikutus ja vaikutukset toisiinsa sekä lainsäädännön ja teknisten ratkaisuiden laatu.[19]

[18] Council of Europe: European Commission for the Efficiency of Justice. (2024). *European judicial systems: CEPEJ evaluation report, 2024 evaluation cycle (2022 data)*. Council of Europe, https://rm.coe.int/cepej-evaluation-report-part-1-en-/1680b272ac.

[19] Mathis, B. & Mussard, S. (2025). How information technology contributes to justice efficiency. *European Journal of Law and Economics,* Volume 60, 145–172, https://doi.org/10.1007/s10657-025-09853-z.

126. Digitalisaatio on myös lisännyt ja lisää työtä. Tutkimuskirjallisuudessa Rocha ym. (2025) esittävät selityksinä sähköisen muutoksenhaun helpottumista, asianajotoimistojen ohjelmistorobottien massakanteita sekä yhä laajempia ja monimutkaisempia kirjelmiä. Rocha ym. Kokoamien tietojen mukaan mukaansa 17 valtiota ilmoitti CEPEJ:lle, ettei se mittaa tietotekniikan vaikutusta tuomioistuinten työmäärään.[20] Suomen tilastoja tarkasteltaessa on havaittavissa, että sähköinen asiointi ovat lisänneet erityisesti matalan kynnyksen ja edullisten oikeussuojakeinojen kysyntää kuten asioita Kuluttajariitalautakunnassa sekä etenkin kanteluita ylimmille laillisuusvalvojille eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille.

127. Euroopan komission DigitalJustice@2030-strategia (COM(2025) 802) odottaa digitalisaatiolta tehokkuushyötyjä ja kiristyneiden oikeudenhoidon budjettien helpottumista samoin kuin hyötyjä eurooppalaiselle LegalTech -sovellusteollisuudelle sekä helpotusta rajat ylittäviin prosesseihin. Komission digitaalisen oikeudenhoidon strategian tavoitteena on edistää tekoälyn käyttöä, jotta tuomarit voisivat keskittyä ihmisen harkintaa vaativiin tehtäviin. Kyse on poliittisesta tavoitteesta. Komissio myös suosittelee tämänkaltaista tekoälyn käyttöä ja selvittää suuririskisten tekoälyjärjestelmien käyttöä ja käytön ehtoja oikeudenhoidon ratkaisuissa. Komission tavoitteena on perustaa eurooppalainen oikeudellinen data-avaruus, jossa riittävästi anonymisoidun oikeudellisen tiedon ja datan saatavuus tukee myös Legal Tech -sovellusten kehittämistä.[21]

128. Tekoälyn hyödyntämistä kehitetään kansainvälisesti oikeudenhoidossa aktiivisesti. CEPEJ:n tekoälyneuvottelukunnan toinen raportti kirjaa 176 oikeudenhoidon digitaalista työkalua, joista 51 lisättiin vuonna 2025. Painopiste on siirtynyt kielimalleihin, jotka tukevat oikeudellista tiedonhakua ja luonnostelua. Raportin mukaan valtiot eivät ole luoneet järjestelmällisiä mekanismeja tekoälyn vaikutusten mittaamiseen. Tekoälyn kerrotaan nopeuttavan oikeudellista työtä, mutta näyttöä oikeudenmukaisemmista tai tarkemmista ratkaisuista ei ole.[22]

129. CEPEJ:n lokakuun 2025 kyselyssä 46 prosenttia vastaajista (n = 33) ilmoitti generatiivista tekoälyä käytettävän tuomioistuimissa, lähinnä tiivistämiseen ja toimitukselliseen tukeen. CEPEJ:n ohjeet edellyttävät vaiheittaista käyttöönottoa, kokeiluja, joissa työmäärävaikutus arvioidaan, vertailevaa testausta sekä mahdollisuutta palata aiempaan järjestelmään, jos palvelu ei objektiivisesti parane.[23] Kielimalleja hyödyntäviin oikeudellisiin tekoälysovelluksiin on liittynyt hallusinoinnin eli virheellisen tai oikeudellisella lähteellä tukemattoman sisällön

[20] Rocha, C., Martins, J., Carvalho, J. Á., Suxberger, A., & Soares, D. (2025). The impact of court case management systems on judicial efficiency. International Journal for Court Administration, 16(3), Article 6. https://doi.org/10.36745/ijca.637.

[21] Euroopan komissio, komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. DigitalJustice@2030-strategia, COM(2025) 802 final.

[22] Council of Europe: European Commission for the Efficiency of Justice. (2026). 2nd report on the use of artificial intelligence (AI) in the judiciary based on the information contained in the CEPEJ resource centre on cyberjustice and AI (CEPEJ(2026)7), erityisesti kohta 24, https://rm.coe.int/cepej-2026-7-en-second-aiab-report-2026/48802cbf1a.

[23] Council of Europe: European Commission for the Efficiency of Justice. (2025). *Guidelines on the use of generative artificial intelligence for courts,* CEPEJ(2025)18Final, kohdat 10, 35 ja 77, https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1.

ongelma, mikä on vähentänyt tehokkuushyötyjä ja edellyttänyt tietojen huolellista tarkistamista. Sovellukset kuitenkin kehittyvät nopeasti ja tähän ongelmaan on saatavissa ratkaisuja.

130. Seuraavan vaiheen agenttisella tekoälyllä on vastakkaisia vaikutuksia. Tuomioistuimen sisällä agentit voisivat hoitaa monivaiheisia rutiinityönkulkuja, kuten kirjaamista ja muotovaatimusten tarkistamista, eli juuri niitä alueita, joita CEPEJ (2025) suosittaa ensimmäisiin käyttöönottovaiheisiin. Asianosaisten puolella sama tekniikka alentaa asian vireillepanon kustannusta. Euroopan komission digitaalisen oikeudenhoidon strategiassa yhtenä hyvänä esimerkkinä mainitaan ryhmäkanteissa useiden kantajien ja näiden aineistojen hallinta. Tutkimuskirjallisuudessa ja käytännön oikeuselämässä tehdyt havainnot tekoälyagenttien tekemistä massakanteista viittaavat siihen, että nämä tekniikat voivat toisaalta kasvattaa saapuvien asioiden määrää.[24] Agenttien tekemien kanteiden ja valitusten sekä kanteluiden tunnistaminen puhtaasti manuaalisesti perusteettomiksi on käytännössä usein varsin hankalaa, minkä vuoksi tehokkaat tietotekniset työkalut ovat jokseenkin välttämättömiä niiden käsittelyssä.

131. CEPEJ varoittaa lisäksi asiakirjoihin piilotetuista kehotteista, jotka voivat manipuloida tekoälyavusteista analyysia. Asiakirjoja itsenäisesti käsittelevät agentit lisäävät siten tarkistus- ja tietoturvatyötä.[25] Agenttisen tekoälyn yleisempi ja vähän huomiota saanut piirre onkin, että vaatimusta ihmisen suorittamasta kontrollista on tulkittava uudella tavalla. Muuten vaarana on, että ihmisen kontrolli (human-in-the-loop) jää osaksi tai laajasti sisällyksettömäksi.[26] Tekoälyn kehityksessä ollaan jo nopeasti siirtymässä vaiheeseen, jossa hyvin suorituskykyiset mallit ohjelmoivat itse itseään yhä sofistikoiduimmiksi. Olennaista onkin agenttisen arkkitehtuurin suunnittelu, oikeudellisen argumentaation jäljitettävyys ja helppo inhimillinen tarkistettavuus sekä se, että agenttiseen järjestelmään on sisäänrakennettu riittävät algoritmiset tarkistukset ja luotettavien lähteiden käyttö. Ilman tällaisia menettelyitä tekoäly ei itsessään kuin vain rajallisesti lisää tehokkuutta ja sisältää merkittäviäkin riskejä. Voimavarojen käytön näkökulmasta tämä tarkoittaa riittävän huolellista suunnittelua, riittävää investoimista myös laatuun sekä lainsäädännön ja henkilöstön osaamisen ja etenkin työtapojen kehittämistä.

132. Oikeudenhoidon selonteko odottaa tekoälyltä paljon, mutta perustelee odotukset varsin niukasti. Selonteon mukaan hallitusti toteutettu tekoälyn laajempi hyödyntäminen voisi johtaa merkittävään tuottavuuden kasvuun ja käsittelyaikojen lyhenemiseen. Selonteossa todetaan edelleen oikeansuuntaisesti, että valituksia voidaan tehtailla tekoälyn avulla ja että Kuluttajariitalautakunnan asiamäärä on kasvanut kesästä 2025 lähtien arvion mukaan eritoten tekoälyn yleistyttyä hakemusten laatimisessa. Tämä vastaa aikaisempia havaintoja siitä, että sähköisen asioinnin helppous on lisännyt asiamääriä matalan kynnyksen ja kustannuksiltaan edullisissa palveluissa kuten kanteluissa ylimmille laillisuusvalvojille sekä muille kanteluita käsitteleville viranomaisille ja kuluttajariitalautakunnassa. Esimerkiksi hallinto-oikeuksissa ei ole havaittavissa samanlaista merkittävästi lisääntyvien asiamäärien trendiä.

133. Suunnittelukauden loppupuolella on määrätietoisella kehittämistyöllä sekä lainsäädännön kehittämisellä periaatteessa mahdollista saavuttaa tekoälyn hallitulla käytöllä myös kohtuullisia

[24] Kirjallisuudesta esim. Rocha ym, 2025.

[25] CEPEJ, 2025, kohta 40.

[26] Ks. esim. Mitchell M, Ghosh A. and Passi S. (2026) AI Agents Push Humans Out of the Loop. arXiv:2608.23642 (cs.AI).

tehostamisetuja oikeudenhoidon työssä. Oikeudellisessa asiantuntijatyössä on asianajotoiminnassa pystytty saavuttamaan 20–40 prosentin ulottuvia tuottavuusloikkia systemaattisen tekoälyn hyödyntämisen avulla. Näissä käyttötapauksissa on huomattavaa, että kaikissa näissä käyttötapauksissa vastuu oikeudellisesta neuvonnasta tai toimenpiteestä on yksiselitteisesti edelleen asianajajalla eikä kyse ole siten automaattisesta päätöksenteosta. Näissä käyttötapauksissa on kuitenkin työtavat organisoitu perusteellisesti uudelleen digitaalisia työvälineitä hyödyntäviksi sekä myös henkilöstörakenne järjestetty uudelleen. Käyttötapaukset koskevat liike- ja yleisen hallintojuridiikan asioita ja eivät siis sisällä rikosasioiden tai muiden EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 tai rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU) 2016/680 tarkoittamien erityisiin henkilötietojen ryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyä. Kun yleisissä tuomioistuimissa painottuvat määrällisesti rikosasiat, on tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklan sekä tietosuojadirektiivin sekä tekoälyasetuksen (EU) 2024/1689 perusteella tekoälyllä tapahtuvassa rikostietojen käsittelyssä korkeammat suojavaatimukset sekä kapeammat rajat kuin useilla muilla sektoreilla.

134. Automaatiolla ja tekoälyllä on kuitenkin rajoitteista ja eri suuntiin työmäärän osalta ulottuvista vaikutuksista huolimatta oikeudenhoidon selonteossa tunnistetulla tavalla mahdollisuuksia oikeudenhoidossa. Velkomusasioissa ja eräissä muissa asiaryhmissä voidaan tarkasti lailla säätämällä ajatella myös automaattista päätöksentekoa noudattaen samoja periaatteita kuin mitä hallintolaissa ja julkisesta tiedonhallinnasta annetussa säädetään koskien hallinnon päätöksentekoa. Tämäntyyppisissä summaarisissa asioissa myös muilla tekoälyteknologioilla on kohtuullisesti hyödynnettävissä olevia mahdollisuuksia.

135. Resurssisuunnittelussa ei ole kuitenkaan perustetta yleisluonteisesti olettaa digitalisaation tai tekoälyn vähentävän kokonaistyömäärää ilman mitattuja kokeiluja ja järjestelmällistä sekä jatkuvasti arvioitua, systeemistä kehittämistä. CEPEJ:n (2025) linjaus vaiheittaisesta käyttöönotosta, työmäärämittauksesta ja peruutusmahdollisuudesta tarjoaa tähän sopivan kehyksen. Mittauksen ja arvioinnin kannattaa kohdistua käsittelyvaiheittaiseen työaikaan ja saapuvien asioiden määrään samoin kuin käyttäjän ja järjestelmän vuorovaikutuksen ja käytettävyyden jatkuvaan arviointiin, ei pelkkään käsittelyaikaan. Jos oikeudenhoidon budjetoinnissa oletetaan tekoälyn tai muun digitaaliteknologian lyhentävän käsittelyaikoja ja nostavan tuottavuutta sekä tämän perustelevan vuoden 2026 tasoa niukempaa resurssointia, on perustana tarpeen olla yksityiskohtainen ja teknologiaan, työtapojen ja lainsäädännön muutoksiin nojautuva arvio sekä realistinen suunnitelma myös tämän vaatimista investoinneista. Muutoin laajat tuottavuusleikkaukset voivat vaarantaa perustuslaissa säädettyjen valtion ydintehtävien hoidon oikeudenhoidossa.

4.5 Rikosasiat ja rikosseuraamukset

136. Poliisilta Syyttäjälaitokselle ja syyttäjiltä edelleen tuomioistuimiin tulevien rikosasioiden ennakoitua selvästi suurempi määrä on aiheuttanut Syyttäjälaitoksen kuormittumisen ja työmäärä siirtyy rikosketjussa edelleen eteenpäin. Rikosasioiden määrän kasvu on päättymässä olevaa vaalikautta 2023–2026 koskevassa tarkastelussa liittynyt ennen muuta poliisin tutkintaresurssista ja tutkinnan tehostumisesta. Pidemmällä aikavälillä oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen resurssitarpeisiin vaikuttavat enemmän lainsäädännön muutokset, yhteiskunnan usein hitaat muutokset sekä merkittävät yksittäisen rikoskokonaisuudet sekä rikollisuuden rakenteen ja kokonaismäärän kehitys.

137. Kirjatut rikokset ovat lisääntyneet selvästi enemmän kuin rikollisuus itse. Rikoslain vastaisia rikoksia kirjattiin Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston perusteella 472 646 vuonna 2015 ja ennakkotiedon mukaan noin 547 700 vuonna 2025. Kasvu on noin 16 prosenttia. Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivallan uhriksi joutuminen on kuitenkin pysynyt vuodesta 2013 pääosin ennallaan.[27]

138. Ilmoitusalttius on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin mukaan vakiintunut. Siksi poliisitilasto kuvaa trendejä aiempaa luotettavammin.[28] Kirjattujen rikosten määrään vaikuttavat silti myös poliisin toiminta, lainmuutokset ja kirjaamiskäytännöt.[29] Oikeudenhoidon työmäärää ei siten voi johtaa suoraan rikollisuuden tasosta.

139. Tarkasteltaessa rikos- ja pakkokeinotilaston perusteella rikollisuuden kehitystä vuosina 2015–2025 havaitaan, että rikollisuuden rakenne muuttuu kokonaismäärää enemmän. Kirjattuja pahoinpitelyjä oli 33 661 vuonna 2015 ja 44 600 vuonna 2025, mikä on noin 32 prosenttia enemmän. Seksuaalirikokset lisääntyivät samana aikana 2 955:stä noin 10 100:aan, ja kasvussa näkyy 1.1.2023 voimaan tullut seksuaalirikoslainsäädännön uudistus. Myymälävarkauksia kirjattiin vuonna 2024 lähes 50 prosenttia enemmän kuin 2000-luvun alussa. Uhritutkimuksessa ostopetokset ja identiteettivarkaudet ovat yleistyneet kaksinkertaisiksi vuodesta 2014. Kotitalouksiin kohdistuneet perinteiset omaisuusrikokset puolestaan vähenivät noin vuoteen 2020 asti.[30]

140. Rikollisuuden kokonaismäärä on suhteellisen vakiintunut mutta rakenne muuttuu edelleen. Tammi-kesäkuussa 2026 rikoslain vastaisia rikoksia kirjattiin 261 500, eli 0,2 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Pahoinpitelyt lisääntyivät kuitenkin 11,8 prosenttia ja myymälävarkaudet 13,2 prosenttia, kun taas petokset vähenivät 14,1 prosenttia katsottaessa Tilastokeskuksen ennakkotietoja.

141. Oikeudenhoidon selonteossa tuodaan esille eräiden kansalaisuuksien yliedustus tietyissä rikoksissa. Tätä näkökulmaa lähteineen olisi perusteltua tarkastella tarkemminkin. Alaikäisten tekemien rikoksien lisääntyminen, kansainvälisen jengirikollisuusilmiön laajempi leviäminen Suomeen sekä kansainvälistyminen ovat sekä lisänneet rikollisuutta että muuttaneet sen rakennetta. Tiettyihin väestöryhmiin näyttää keskittyvän monenlaisia ongelmia, ja myös oikeuslaitoksen näkökulmasta suomalaiseen yhteiskuntaan heikosti integroituneiden ryhmien rikosten selvittäminen sekä rikosseuraamusten toteuttaminen on usein työtä vaativaa. Kansainvälistyminen tässäkin suhteessa lisää ainakin jossain määrin monimutkaisuutta ja siten yksittäisenkin asian hoitamisen työmäärää.

142. Syyttäjien, tuomioistuinten ja vankiloiden työmäärän ratkaisee esitutkinnan tuotos eikä rikollisuuden taso. Syyttäjälaitokseen saapui vuonna 2025 noin 97 000 asiaa, kun vuosien 2021–2024 keskiarvo oli noin 88 000 asiaa. Vaativiksi luokiteltujen asioiden määrä syyttäjää

[27] Kolttola, I., & Näsi, M. (2026). *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2025* (Krimon katsauksia 81/2026). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.

[28] Kivivuori, J., ym. (2025). *Crime trends in Finland 2024* (Krimon katsauksia 71/2025). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto, s. 3 ja 9.

[29] *Rikollisuustilanne 2024* (Krimon katsauksia 76/2026). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto, s. 8 ja 11–12.

[30] Kolttola & Näsi, 2026.

kohden nousi vuosina 2023–2025 noin 41 prosenttia, ja poliisilla on avoinna yli 100 000 asiaa. Pahoinpitely-, seksuaali- ja järjestäytyneen rikollisuuden asiat ovat työläitä, joten painotettu työmäärä kasvanee asiamäärää nopeammin.

143. Tuomioistuinten rikosasiat seuraavat syyttäjän ratkaisuja viiveellä. Arvioni mukaan vuoden 2025 syytekasvu ja poliisin jonon purkaminen näkyvät käräjäoikeuksissa selvästi vuosina 2027–2029. Rikosseuraamuslaitoksessa vankien päivittäinen keskimäärä kasvoi 2 809:stä vuonna 2021 3 545:een vuonna 2025, eli 26 prosenttia.[31] Henkilötyövuosia oli samaan aikaan 2 561 ja 2 578, eli niiden määrä kasvoi vain 0,7 prosenttia.

144. Uhritutkimuksia ei selonteossa käytetä, joten rikollisuuden todellista muutosta ei pystytä erottamaan viranomaistoiminnan vaikutuksesta. Syyttäjälaitoksen tarve on selonteossa todennäköisesti arvioitu liian pieneksi. Selonteon mukaan poliisin tutkimatta olevien asioiden vaikutusta ei ole voitu ottaa huomioon selonteon arvioinnissa. Syyttäjälaitoksen lisätarpeeksi esitetään sama 7,8 miljoonaa euroa joka vuosi 2028–2031.[32] Laskelma on siten käsitykseni mukaan alaraja-arvio. Syyttäjälaitoksen henkilötyövuodet lisääntyivät vuosina 2021–2025 557:stä 674:ään, eli 21 prosenttia. Saapuvien asioiden määrä kasvoi vain noin 10 prosenttia.[33] Syyttäjälaitoksen pullonkaulat johtuvat näin määrän ohella asioiden vaativuuden ja työläyden lisääntymisestä.

145. Suljettujen vankiloiden käyttöaste oli vuonna 2025 keskimäärin 114 prosenttia. Turvallisuuden kannalta enimmäistasona pidetään Rikosseuraamuslaitoksessa 90:tä prosenttia.[34] Ongelman lähtökohtana on, että Suomessa vankien ja vankiloiden määrä sekä vankilakapasiteetti suhteessa asukaslukuun ovat olleet eurooppalaisessa vertailussa alhaisia. Laajemmat tunnusmerkistöt ja pidemmät rangaistukset kasvattavat vankilukua kumulatiivisesti useiden vuosien ajan, vaikka rikollisuus ei lisääntyisi. Poliittisessa keskustelussa toisaalta useiden puolueiden ohjelmissa ja aloitteissa tuodaan esille esimerkiksi väkivalta- ja seksuaalirikosten lievää rangaistustasoa ja esitetään kriminaalipolitiikan ankaroittamista. Tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen kapasiteetti muodostaa tosiasiallisen rajoitteen eduskunnalle ja valtioneuvostolle harkita kriminaalipolitiikassa seuraamusten tasoa.

146. Selonteko arvioi nähdäkseni kehityksen suunnan oikein. Se tunnistaa rikollisuuden ammattimaistumisen, rikosasioiden vaativoitumisen ja poliisin lisäresurssien vaikutuksen koko rikosketjuun.[35] Selonteon mukaan resurssiesitys perustuu arvioon työmäärän kehityksestä, mutta tarkkaa arviota ei esitetä. Selonteossa ei myöskään ole saapuvien asioiden ennustetta, skenaarioita eikä asiaryhmien painotusmenetelmää. Rikosseuraamuslaitoksen lisätarve pysyy vuosina 2029–2031 samana, 37 miljoonana eurona, vaikka vankimäärän ennakoidaan kasvavan edelleen. Numeerista vankimääräennustetta ei esitetä selonteossa.

147. Selonteko arvioi täten oikein voimavaratarpeen suunnan mutta ei sen suuruutta. Eduskunnan päätöksenteon tueksi päätettäessä valtion talousarviosta olisi perusteltua julkaista

[31] Rikosseuraamuslaitos, 2026, s. 4, 21

[32] Oikeudenhoidon selonteko 2026, johdantojakso ja luku 2.4 ja taulukko 5.

[33] Oikeudenhoidon selonteko 2026, luku 2.4 ja taulukko 4.

[34] Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös vuodelta 2025, s. 4.
https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/Rikosseuraamuslaitoksen-tilinpaatos-vuodelta-2025.pdf

[35] Oikeudenhoidon selonteko 2026, luvut 2.1 ja 3.3.

ennustemalli koko rikosketjulle esitutkinnasta täytäntöönpanoon. Mallissa on perusteltua olla vähintään kolme skenaariota, asiaryhmittäinen painotus ja oikaistut lähtötiedot.

4.6 Siviilioikeudelliset riita-asiat ja ulosotto

148. Suomessa siviilioikeudellisten riita-asioiden määrä on poikkeuksellisen pieni. Vuoden 2026 selonteossa on tunnistettukin riita-asioiden määrän voimakas kasvu yleisissä tuomioistuimissa haasteena. Kansainvälisen kehityksen valossa tässä on kyse pikemmin siitä, että myös Suomessa riitaherkkyys ja oikeusturvan tarve siirtyvät yleiselle eurooppalaiselle tasolle. Aikaisempi tilanne on ollut, että Suomessa yksilöt sekä yritykset ja muut yhteisöt ja säätiöt eivät välttämättä ole käyttäneet siviilioikeudellisia oikeussuojakeinoja silloinkaan, kun ne olisivat olleet tarpeellisia. CEPEJ:n vertailuissa on huomionarvoista Suomen osalta ollut siviilioikeudellisten riita-asioiden huomattavan vähäinen määrä.

149. Euroopan unionin sisämarkkinoilla ja yleisesti myös liiketoiminnan käytännöt sekä osin myös kuluttajien käytännöt kansainvälistyvät, mikä osaltaan lisää riita-asioiden määrää. Markkinoilla on yrityksiä, jotka toimivat suhteessa asiakkaiden oikeuksiin aikaisempaa aggressiivisemmin tai systemaattisesti kiistävät periaatelinjauksenaan kuluttajariitalautakunnan ratkaisusuositusten merkityksen. Kansalaiset ja yritykset myös aktiivisemmin käyttävät tuomioistuintietä yhtenä oikeusturvan välineenä. Kansainvälisen vertailun perusteella korkeampi riita-asioiden määrä ja määrän kasvu edelleen on todennäköinen kehitys, sillä se vastaa yhteiskunnassa tosiasiallisesti vallitsevaa oikeusturvan tarvetta.

150. Riita-asioiden ja laajemmin yksityisoikeudellisten asioiden määrän kehitykseen yleisissä tuomioistuimissa ja ulosotossa vaikuttavat olennaisessa määrin useat oikeudenhoidon ulkopuoliset seikat. Talouden suhdanteet vaikuttavat tilastollisestikin merkitsevällä tavalla konkurssien määrään ja viiveellä ulosoton velallismäärään ja realisointeihin. Summaaristen velkomusasioiden ja hallinto-oikeuksien asiamäärissä suhdannevaikutusta ei voida suoraan osoittaa saatavilla olevista tilastoista. Niiden vaihtelua selittävät aineiston ja virallisasiakirjojen perusteella paremmin luotonanto, lainsäädäntö, maahanmuutto ja suurten velkojien perintäkäytännöt. Häätöjen ja ulosoton realisointien määrä liittyy usein heikompaan taloudelliseen tilanteeseen ja esimerkiksi asuntojen hintojen laskuun sekä muihin toimeentuloon ja maksukykyyn sekä luottokelpoisuuteen vaikuttaviin seikkoihin. Summaaristen velkomisasioiden määrään vaikuttaa suhdannetta selkeämmin luotonanto, erityisesti kulutus- ja pikaluottojen tarjonta ja korkotaso sekä lainsäädännön muutokset. Ulosottovelallisten määrä reagoi viiveellä työttömyysasteeseen eli edellisen vuoden työttömyysaste osaksi selittää ulosottovelallisten määrää.

151. Laajojen riita-asioiden määrän ja taloudellisen kehityksen suhteessa ei ole selkeästi havaittavaa tilastollista yhteyttä, mutta asiaa ei ole myöskään laajasti tutkittu. Lainsäädännöllä ja sen soveltamiseen liittyvillä ilmiöillä, myös yksittäisillä tapahtumilla on merkitystä asiamääriin ja ruuhkautumiseen. Yleisesti ottaen laadullisena ilmiönä on havaittavissa taloudellisia suhteita koskevan sääntelyn monimutkaistuminen. Monimutkaisuus lisää myös varsinkin laajojen riita-asioiden määrää. Oikeudenhoidon resurssien kannalta sääntelyn monimutkaisuus myös lisää kunkin yksittäisen asian vaikeusastetta. Oikeudenhoidon selonteossa on hyvin tuotu esille juttukannan vaikeusasteen lisääntymistä, mikä osaltaan kuluttaa oikeudenhoidon resurssia.

152. Monimutkaisuuden ohella riidanratkaisutarvetta ja siinä tehtävän oikeudellisen ongelmanratkaisun ja näytön monimutkaisuutta ja vaativuutta lisäävät olosuhteiden muutokset ja muuttuvat yhteiskunnalliset ja tekniset odotukset joustavia normeja sovellettaessa. Tästä hyvä esimerkki ovat kiinteistö- ja asuntokauppoihin liittyvät riidat, ns. ”hometaloasiat”, jotka ovat taloudelliselta merkitykseltään osapuolille huomattavan tärkeitä ja joita säännellään yleislainsäädännön normeilla, joita sovelletaan kullekin ajalle ominaisiin rakennusteknisiin ratkaisuihin, joista monet eivät enää vastaa hyvän rakentamistavan vaatimuksia mutta ovat aikanaan vastanneet. Olosuhteiden muutokset myös vaikuttavat tämän tyyppisten oikeusnormien soveltamiseen ja lisäävät siviilioikeudellisten riita-asioiden potentiaalista määrää.

153. Oikeudenhoidon selonteossa ei mainita ilmastonmuutosta yhtenä oikeudenhoidon asiamääriin vaikuttavana seikkana. Nähdäksemme se tulee myös vaikuttamaan lisäävästi tuomioistuimissa annettavan oikeussuojan tarpeeseen. Sää- ja ilmasto-olosuhteiden muuttuessa ja äärimmäisten sääilmiöiden lisääntyessä monet rakenteisiin ja arjen toimintoihin liittyvät ratkaisut eivät välttämättä enää vastaa uusia olosuhteita ja tämä johtaa sopimuksia, kauppaa ja vastuita koskevien normien tulkintavaikeuksiin ja tarpeisiin linjata tulkintaa olennaisesti muuttuneissa olosuhteissa.

154. Laajojen riita-asioiden määrän kehityksessä kiintoisaa on edelleen, että välitysmenettelyssä käsiteltävien asioiden määrässä ei ole vastaavaa kasvua.[36] Käräjäoikeuksissa käsiteltävissä riita-asioissa ja niiden viipymisessä on osaksi kysymys yksittäisistä jutturyppäistä ja osaksi asioista, ja niiden sisällön mukaisesti luontevasti ohjautuvat yleisiin tuomioistuimiin julkiseen oikeudenkäyntiin. Tuomioistuinviraston tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen mukaan summaarisissa velkomusasioissa annettuihin yksipuolisiin tuomioihin kohdistuvat takaisinsaantikanteet ovat yksi riita-asioiden määrän kasvun taustalla vaikuttava tekijä eikä tämä syy tule myöskään poistumaan.[37]

155. Rikosperusteisia vahingonkorvausasioita on lisännyt yksittäinen asiakokonaisuus, Vastaamo-juttu. Laajoissa riita-asioissa myös lentoviivästysasiat ovat yksittäinen asiaryhmä, joka ruuhkauttaa käsittelyitä yleisemminkin. Tuomioistuinviraston toimintakertomuksen mukaan vuoden 2025 lopussa vireillä olevista laajoista riita-asioista noin 2 900 liittyi Vastaamo-kokonaisuuteen, noin 3 000 takaisinsaantiasioihin ja noin 1 100 lentoviivästyshyvityksiin. Nämä kolme kokonaisuutta selittävät vireillä olevien laajojen riita-asioiden määrän merkittävää kasvua. Vastaamo-asioista n. 2 300 asiaa on ollut vireillä yli 12 kuukautta. [38]

156. Tästä voidaan oikeuslaitoksen voimavarojen suhteen tehdä muutamia johtopäätöksiä. Ensinnäkin tuomioistuinten niukka resurssointi johtaa siihen, että yksittäinen iso asiakokonaisuus aiheuttaa hankaluuksia. Toiseksi oikeudenhoidon resurssit perustuvat tosiasiallisesti varsin alhaisen riita-asioiden oikeudenkäyntiherkkyyden oletukselle ja jos tämä oletus ei pidä, niin tuomioistuinten kantokyky joutuu koetukselle. Kolmanneksi suomalaista siviiliprosessia ja rikosprosessia ei ole suunniteltu niiden tilanteiden varalta, joissa

[36] Ks. esimerkiksi Keskuskauppakamarin välityslautakunnan tilastot, https://arbitration.fi/tietoa/tilastot/.

[37] Ks. Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös vuodelta 2025, johdon katsaus, https://www.tuomioistuimet.fi/app/uploads/sites/12/2026/05/Tuomioistuinlaitoksen_tilinpaatos_vuodelta_2025_KPY_155.pdf.

[38] Tuomioistuinviraston tilinpäätös vuodelta 2025, s. 42.

tuomioistuinten käsiteltäväksi tulee joko tuhansia tai kymmeniä tuhansia asianomistajia koskeva juttukokonaisuus tai samankaltainen asia toistuu useissa sadoissa tai tuhansissa asioissa. Lentoviivästyksissä taustalla ovat myös yhtiöiden periaatelinjaukset. Asiakokonaisuus korostaa sitä, että suurta joukkoa potentiaalisesti koskevissa asioissa on tarpeen saada riittävän nopeasti auktoritatiivinen oikeuskäytäntö oikeudellisesta arvioinnista. Massaluonteisissa asioissa ryhmäkanne tai edustajakanne voivat myös olla toimiva keino saada oikeudellinen riita ratkaistuksi.

157. Suomen oikeusjärjestyksessä myös tällä hetkellä siviilioikeudellisissa asioissa prosessien ryhmittely ja luokittelu on eurooppalaisessa vertailussa melko karkea. Tämän vuoksi myös kansainvälisiin vertailuihin sisältyy joitain varauksia. Lainsäädännön tasolla ryhmittely sisältää oikeudenkäymiskaaren mukaan lähinnä vain ryhmittelyn suppean ja tavallisen haastehakemuksen asioihin sekä pienriitamenettelyn, jonka soveltamisala on toistaiseksi tavattoman suppea. Tämä on myös osaksi voimavarakysymys eli onko tuomioistuimilla resursseja organisoida jo ensimmäisessä vaiheessa oikeudenkäynti tarkoituksenmukaisella tavalla.

158. Useissa oikeusjärjestyksissä pienriitamenettelyä vastaavaa menettelyä sovelletaan laajemmin ja lisäksi riita-asioiden prosessia on saatettu tarkemmin jakaa eri laajuisiin prosessilajeihin. Olennaista prosessin sujuvuuden sekä resurssien tehokkaan käytön kannalta on myös jutun varhainen haltuunotto ja puheenjohtajan aktiivinen rooli prosessin johtamisessa sekä se, että tuomioistuin käyttää myös sille kuuluvaa harkintavaltaa ja näin tarvittaessa ohjaa osapuolet jutun tehokkaaseen ja hyvin jäsenneltyyn ajamiseen ja esittämiseen oikeudenkäynnin eri vaiheissa. Varsinkin jutun alkuvaiheessa olennaista on jutun rajaaminen aidosti riitaisiin asioihin ja myös todistelun rajaaminen riitaisiin asioihin liittyviin ja ratkaisun kannalta tarpeellisiin todistusteemoihin ja todisteluun.

159. Lainsäädännön ja ennen kaikkea käytäntöjen, joihin kuuluu aktiivinen prosessinjohto ja tuomarille säädettyjen prosessin johtovaltuuksien käyttö ja osapuolten ohjaaminen keskittymään olennaiseen, kehittämisellä voidaan osaksi tehostaa ja sujuvoittaa oikeudenkäyntejä sekä siten myös voimavarojen käyttöä. Olennaista on, että tuomioistuimissa on riippumattomuuden ja objektiivisuuden säilyttäen kannustimet ja rohkeus käyttää myös sitä harkintavaltaa, jota oikeudenkäymiskaari ja muu prosessia koskeva lainsäädäntö tuomareille antaa.

160. Riita-asioiden oikeudenkäyntien korkeat kulut ja kuluriski tällä hetkellä myös rajaavat oikeudenkäyntien määrää. Tämä luonnollisesti torjuu tarpeettomia oikeudenkäyntejä mutta on menettelytapana huomattavan karkea tapa rajata ja hallita oikeudenkäynneistä syntyviä yhteiskunnallisia ja eri osapuolille syntyviä kustannuksia. Riita-asian käsittelyn korkeat kustannukset ja kuluriskiä koskeva epävarmuus sekä monimutkaisempien riita-asioiden oikeudenkäyntien pitkä kesto ja viivästymiset ovat myös yksiselitteisesti oikeuden saatavuuden este ja oikeusvaltio-ongelma Suomessa. Sen ratkaiseminen edellyttää sekä prosessien ja rakenteiden kehittämistä niin lainsäädännössä kuin tuomioistuinten ja asianajon käytännöissä että resurssiratkaisuja.

161. Oikeuslaitoksen palveluita hyödyntävät kaikissa prosessilajeissa osaksi myös kverulantit, erilaiset sarjavalittajat, jotka käynnistävät oikeudenkäyntejä hyvinkin matalalla kynnyksellä.

Lainsäädäntöä ja etenkin laintulkintaa tuomioistuinten harkintavallasta on tarpeen kehittää siihen suuntaan, että ilmeisen perusteettomat jutut saadaan karsittua kunhan myös tuomioistuimet soveltavat taitavasti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n säännöksiä siitä, milloin kanne voidaan jättää tutkimatta ja asia ratkaista vastausta pyytämättä, jos haastehakemus on korjauskehotuksen jälkeenkin niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi taikka milloin kanne voidaan tuomiolla hylätä siltä osin kuin se on ilmeisen perusteeton.

162. Oikeudenkäyntikuluriski ei ole yksinään tehokas keino kaikissa asioissa torjua ilmeisen perusteettomia tai lähinnä vahingoittamisen tarkoituksessa tehtyjä kanteita. Tekoälyn kehityksen myötä on mahdollista myös sen avulla laatia kanteita ja etenkin hallintotuomioistuimiin valituksia, jotka voivat näyttää varsin hyviltä ja joissa ilmeisen perusteettomuuden havaitseminen on vaikeaa. Voimavarojen ollessa hyvin niukat tehtävämäärään nähden on oikeudenhoito haavoittuvainen myös tämänkaltaisille ilmiöille.

5. SELONTEON RESURSSIESITYKSEN JA TOIMENPIDE-ESITYSTEN RIITTÄVYYS SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET

163. Luvussa 4 olen arvioinut erilaisia oikeudenhoitoon liittyviä kansainvälisiä ja kotimaisia kehityskulkuja. Niiden kaikkien yhteinen piirre digitalisaatiota ja tekoälyä lukuun ottamatta on laadullisessa arvioinnissa, että ilmiöt voivat kohtuullisella todennäköisyydellä lisätä oikeudenhoidossa käsiteltävien asioiden määrää. Tekoäly ja digitalisaatio voivat eräin varauksin merkittävästikin tehostaa oikeudenhoidon toimintaa. Muuten tässä tarkastellut ilmiöt lisäävät pikemminkin riskiä siitä, että käsiteltäviä asioita tulee enemmän. Niissä oikeudenhoidon toimijoissa, jotka eivät ole valtakunnallisia, kohdataan myös alueellisen erilaistumisen seuraukset ja siten voimavarojen oikeaan ja tehokkaaseen kohdentumiseen on tarvetta kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota.

164. Oikeudenhoidon selonteossa esitetään digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämisen lisäksi useita muita keinoja tehostaa oikeudenhoidon toimintaa. Yleinen lähtökohta siitä, että lisämäärärahatarpeiden osoittamisen vastapainona esitetty selkeä kehittämisohjelma oikeudenhoidon tuottavuuden ja tehokkuuden parantamiseksi, on valtiontalouden tila huomioon ottaen vastuullinen ja perusteltu.

165. Selonteon luvussa 3 on perusteltuja näkökohtia ja luvussa 4 on perusteltuja ehdotuksia. Olennaista on prosessien kehittäminen kokonaisuutena yksittäisten pistemäisten ja koordinoimattomien uudistusten sijasta. Tässä on tarvetta esittää vain joitain reunamerkintöjä, jotka kuitenkin ovat oikeuden saatavuuden ja oikeusturvan toteuttamisen kannalta olennaisiakin yksityiskohtia.

166. Oikeuden monimutkaistuminen lisää edellä kuvatusti painetta oikeudenkäynnin laajentumiseen, jolloin yhä olennaisempaa on riidattomien ja riitaisten asioiden rajaaminen ja oikeudenkäynnin rajaaminen oikeusturvan kannalta olennaiseen. Oikeudenkäyntikuluriski ei voi jäädä ainoaksi merkittäväksi kannusteeksi myös osapuolille rajata jutun laajuutta. Työmenetelmien joustava kehittäminen, kokoonpanojen joustava käyttö asian mukaan sekä asian aikainen haltuunotto ja sujuva prosessi ovat tärkeitä keinoja.

167. Euroopan unionin oikeuden täytäntöönpanossa ja sen myötä ja osaksi viranomaisten työnjaon tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta on lisätty hallinto-oikeudellisten sanktioiden käyttöä. Tämän johdosta hallinto-oikeudellisisiin sanktioihin liittyy erittäinkin merkittäviä taloudellisia seuraamuksia. Sinänsä on perusteltu oikeuspoliittinen linjaus, että hallinto- ja erityistuomioistuinten roolia kehitetään hallinto-oikeudellisen valitusjärjestelmän perusidean mukaisesti ensisijaisesti muutoksenhakutuomioistuimina siirtämällä ensi vaiheen ratkaisutoimintaa tuomioistuimista viranomaisille.

168. Tämä on kuitenkin perustuslaista johtuvista syistä tehtävä siten, että samalla viranomaisvaiheessa turvataan hyvän hallinnon ja siihen kuuluvat ennakoivan oikeusturvan takeet. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on jossain määrin havaittavissa linja, jonka mukaan esimerkiksi sähköisen viestinnän välineisiin laajalti puuttuvat viranomaistutkinnan keinot vaativat ennakollisen oikeusviranomaisen luvan. Esimerkiksi hyvinkin ankarien hallinnollisten rangaistusten määräämistä ei voida noin vain siirtää hallintoviranomaiselle ilman, että samalla varmistutaan menettelytapasäännöksin seuraamuksen määräämisen

korotettua objektiivisuutta. Tietosuojalakia säädettäessä osana Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 edellyttämän kansallisen täydentävän lainsäädännön säätämistä eduskunnan perustuslakivaliokunta edellytti seuraamuksen määräämisen säätämistä riippumattomalle seuraamuskollegiolle edellytyksenä lain säätämiselle tavallisessa säätämisjärjestyksessä.[39] Osassa niitä tapauksia, joissa oikeudenhoidon vuoden 2026 selonteossa esitettyä linjaa voitaisiin toteuttaa, tämä edellyttää käytännössä asianomaisen viraston sisäisiä järjestelyitä. Koko valtiontalouden tasolla tehokkuushyöty muutoksesta ei siten vastaa hallintolainkäytöstä poistuvien asioiden käsittelyaikaa.

169. Olennaista on myös, että yhtäältä toimivaltainen viranomainen voi toteuttaa tehokkaasti yleistä etua tai esimerkiksi lapsen etua, mutta samalla päätöksenteko yksilön tai yrityksen asemaan vaikuttavissa hyvin merkittävissä asioissa osoitetaan erilliselle monijäseniselle toimielimelle, jolloin jo viranomaisvaiheessa voidaan turvata moninäkökulmaisuus ja myös rakenteellisesti turvata objektiviteettiperiaatteen toteutuminen. Tähän liittyy myös kysymys oikaisuvaatimuksen laajemmasta käytöstä ja oikaisuvaatimuksen osoittamisesta osassa asioita erilliselle oikaisuvaatimuslautakunnalle tai toimielimelle. Muuten uudistukset johtavat käytännössä oikeusturvan heikkenemiseen, mihin ei myöskään näytä käytännön kokemusten perusteella olevan perusteita.

170. Riita-asioiden oikeudenkäyntikulukorvausten katto vaatii oikeusturvan näkökulmasta monipuolista jatkovalmistelua. Kulukatto voi olla monissa tilanteissa toimiva mutta siihen sisältyy myös riskejä. Pahimmillaan tämä voi johtaa siihen, että lain ja sopimuksen mukaisesti toiminut osapuoli joutuu kantamaan toisen osapuolen menettelystä johtuvia riskejä ja kuluja kohtuuttomassa määrin.

171. Ryhmäkanteisiin on perinteisesti suhtauduttu käytännössä pidättyvästi. Ryhmäkanne ja edustajakanne sekä sääntelyn yksityinen täytäntöönpano (’private enforcement’) ovat eurooppalaisessa oikeusajattelussa legitiimejä toimintamuotoja. Ne voivat osaltaan luoda keinoja käsitellä laajaa ryhmää koskevia samankaltaisia vaatimuksia. Muutamaan isoon juttukokonaisuuteen liittyvät kokemukset kertovat, että mahdollisuuksia oikeudenkäynnissä käsitellä tehokkaasti satojen tai tuhansien samaan tapahtumaan liittyviä vaatimuksia tai samankaltaisia vaatimuksia on perusteltua vahvistaa.

172. Oikeudenkäyntien kuluriski on merkittävä oikeusturvan ja siinä tarvittavan oikeudellisen avun este. Oikeusapu on merkittävä menoerä oikeudenhoidon määrärahoissa. Tästä huolimatta selonteossa todetulla tavalla pieni- ja keskituloiset eivät välttämättä saa oikeudellista apua. Asianajajista annetun lain sekä luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevan lainsäädännön yhtä aikaa tapahtuva uudistaminen ja näiden järjestelmien yhdistäminen tai lähentäminen palveluiden käyttäjien näkökulmasta toisiinsa on tärkeä ja ajankohtainen uudistus. Se osaltaan välillisesti tukee tehokasta oikeudenhoitoa, koska kaikissa prosessilajeissa osaavilla ja tehokkaasti toimivilla avustajilla ja oikeudellisilla neuvonantajilla on erittäin suuri rooli yhdessä osaavan tuomarin ja syyttäjän kanssa. Toimenpide-ehdotukset esimerkiksi kuulustelujen videoinnista ja laajemmasta hyödyntämisestä osaltaan korostavat asiantuntevan oikeudellisen avun saamista riittävän aikaisessa vaiheessa.

[39] PeVL 14/2018 vp, s.17-20.

173. Alueellinen eriytyminen ja asiaryhmittäiset vaihtelut puoltavat sitä, että valtakunnallisia työjonoja selvitetään ja kehitetään myös tuomioistuimissa ainakin osaan asiaryhmistä. Erityistä huomiota vaativat myös ruuhkautuvat pääkaupunkiseudun tuomioistuimet.

174. Kokoavana johtopäätöksenä voidaan todeta, että oikeudenhoidon selonteko sisältää kokonaistarkastelun ja kuvan oikeudenhoidon voimavaroista ja kehityksestä sekä tulevista resurssitarpeista. Selonteon tilannekuva on pääosin oikea. Julkiseen talouteen kohdistuvat mittavat säästö- ja muut sopeutuspaineet. Rikosprosessiketjussa ja osaksi hallintoasioissa ei ole lainsäädännössä eikä muuten onnistuttu toteuttamaan koko prosessiketjun kattavaa tarkastelua. Niiden johdosta ja oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan hyväksyttävyyden kannalta tärkeää on jatkaa toiminnan systemaattista kehittämistä. Tästä huolimatta selonteon arviot oikeudenhoidon ja Rikosseuraamuslaitoksen lisämäärärahatarpeista ovat oikeita. Selonteon perusteella ei ole selkeästi havaittavissa, miten kehittämistoimenpiteiden vaikutus on otettu huomioon mitoituksessa.

175. Oikeudenhoidon tehtävien rahoittamisessa on kysymys valtion ehdottomista perustuslakiin perustuvista ydintehtävistä ja oikeusvaltion toteutumisesta. Edellä esitetyn arvion mukaan oikeudenhoitoon kohdistuvat kehityskulut ja paineet johtavat siihen, että selonteon taustalla olevat arviot asiamäärien ja asioiden vaikeusasteen kehityksestä ovat pikemminkin alimitoitettuja kuin liioiteltuja.